

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

**SVÉPRÁVNOST NEZLETILÝCH V
KOMPARATIVNÍM POJETÍ S NĚMECKOU
PRÁVNÍ ÚPRAVOU**

Diplomová práce

Simona Čwierzová

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27.3.2015

.....
Simona Čwierzová

Poděkování

Děkuji paní doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc. za cenné rady a podnětné připomínky. Velice si vážím toho, že se vedení mé diplomové práce ujala.

Obsah:

Obsah:	1
Úvod	2
1 Česká právní úprava svéprávnosti	3
1.1 Pojem svéprávnosti a její vymezení	4
1.2 Osoby plně svéprávné	6
1.3 Osoby, jež nejsou plně svéprávné	7
2 Svéprávnost nezletilých v České republice	8
2.1 Úprava v občanském zákoníku 1964	10
2.2 Plně svéprávní nezletilí	11
2.2.1 Uzavření manželství	11
2.2.2 Přiznání svéprávnosti	13
2.2.3 Důsledky nabytí plné svéprávnosti před nabytím zletilosti	17
2.3 Částečně svéprávní nezletilí	18
2.3.1 Obecné kritérium rozumové a volní vyspělosti	18
2.3.2 Souhlas zákonného zástupce k určitému právnímu jednání	22
2.3.3 Souhlas zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu	24
2.3.4 Výkon závislé práce nezletilým	27
2.4 Postavení nezletilého ve zvláštních oblastech	31
2.4.1 Deliktní způsobilost	31
2.4.2 Pořizovací způsobilost	33
2.4.3 Rodinněprávní záležitosti	34
2.4.4 Procesní způsobilost	35
3 Německá právní úprava svéprávnosti	36
4 Svéprávnost nezletilých ve Spolkové republice Německo	39
4.1 Nesvéprávní nezletilí (geschäftsunfähig)	39
4.2 Omezeně svéprávní nezletilí (beschränkt geschäftsfähig)	40
4.2.1 Právní jednání nevyžadující souhlas zákonného zástupce (zustimmungsfrei)	41
4.2.2 Právní jednání podmíněná souhlasem zákonného zástupce (zustimmungsbedürftig)	43
4.3 Částečně svéprávní nezletilí (teilgeschäftsfähig)	48
4.3.1 Souhlas zákonného zástupce k samostatnému provozu výdělečné činnosti	48
4.3.2 Souhlas zákonného zástupce k uzavření pracovního poměru	49
4.4 Postavení nezletilého ve zvláštních oblastech	50
5 Srovnání právních úprav	53
Závěr	56
Seznam zkratk	57
Použité prameny a literatura	58
Abstrakt	64
Abstract	65
Klíčová slova	66
Key words	66

Úvod

Úprava svéprávnosti patří k nejvýznamnějším otázkám vymezujícím základní osobní status člověka. Každý právní řád se musí vypořádat s tím, kdo je způsobilý právně jednat a v jakém rozsahu. Jedním z důležitých úkolů zákonodárce je vyřešit vztah mezi způsobilostí jedince vyvolat vlastním jednáním právní následky a jeho duševní vyspělostí v návaznosti na výši věku a teprve rozvíjející se osobnost. Právo se zde musí vyrovnat s často protichůdnými zájmy, kterými jsou především ochrana nezletilého, jistota v právním styku, respekt k jedinečnosti každého člověka a v neposlední řadě také potřeba poskytnout i nezletilému jistou míru samostatnosti. Jakým způsobem se lze k nastíněné problematice po právní stránce postavit, je předmětem zkoumání předkládané práce.

Ke zvolení daného tématu mě inspirovalo studium na právnické fakultě Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn v Německu. Koncepce německé úpravy svéprávnosti nezletilých vychází ze zcela odlišných principů než ta česká, a proto považuji za zajímavé oba přístupy porovnat. Pozornost věnuji také tomu, jaké dopady mělo v této oblasti pro český právní řád přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „obč. zák.“ nebo „občanský zákoník“). S jeho účinností došlo k rozšíření počtu ustanovení věnující se svéprávnosti, bylo zavedeno několik novinek. Jedním z inspiračních zdrojů byl taktéž německý občanský zákoník¹.

Diplomovou práci rozčlením do pěti kapitol. První dvě kapitoly se budou zabývat uceleným výkladem české právní úpravy. Nejprve bude věnována pozornost vymezení základních pojmů a stručnému popisu celkového pojetí systematiky úpravy svéprávnosti. Podrobné analýze jednotlivých konstrukcí svéprávnosti nezletilých pak vyčlením samostatnou kapitolu.

Ve třetí a čtvrté kapitole se zaměřím na německou právní úpravu, přičemž stěžejní bude opět kapitola týkající se nezletilých.

V páté kapitole porovnáám, v čem spočívají základní rozdíly obou právních úprav a zda lze vyzorovat také prvky obdobné. Navazovat bude závěr a celkové zhodnocení.

Zpracováno dle právního stavu ke dni 20.3.2015.

¹ Zákon ze dne 18.8.1896, Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů (dále „BGB“).

1 Česká právní úprava svéprávnosti

Svéprávnost je spolu s právní osobností jednou z klíčových vlastností, pomocí nichž právo určuje okruh osob, na které se obrací, a vymezuje tak jejich právní způsobilost.² Jelikož jen u takového lidského tvora, který je způsobilý mít práva a povinnosti, lze dále uvažovat, zda je svéprávný a v jakém rozsahu, nabízí se vymezit nejdříve pojem právní osobnosti.

Právní osobnost je občanským zákoníkem definována jako způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (§ 15 odst. 1; pokud u citovaného paragrafu není dále uveden žádný právní předpis, rozumí se tímto předpisem občanský zákoník). Jedná se o způsobilost být vůbec subjektem práv a povinností. Ten, kdo je subjektem práv a povinností, je osobou v právním smyslu, a naopak, jen osoba v právním smyslu může být subjektem práv a povinností a vykonávat je.

Rozeznáváme osoby fyzické a osoby právnické (§ 18). Právní osobnost člověka, tj. fyzické osoby, je uznávána na ústavní³ i mezinárodní úrovni⁴. Nikdo jí nemůže být zbaven ani v ní být omezen, „(...) je s osobou natolik pojmově a existenčně spjata, že ztráta právní osobnosti znamená *eo ipso* zánik postavení osoby v právním smyslu. Tento rys se projevuje u osob fyzických, jejichž existence v právním smyslu je spojena s biosociální existencí člověka.“⁵ Právo na uznání právní osobnosti člověka je právem přirozeným, nezávislým na vůli státu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany (§ 19 odst. 1). Tím se postavení člověka odlišuje od postavení právnických osob, které přirozené právo na uznání své právní osobnosti nemají.⁶

Člověk má právní osobnost od narození až do smrti (§ 23). Vznik právní osobnosti je tedy spojen s narozením. Také na počaté dítě se hledí jako na již narozené,

² FRINTA, O. in DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 211.

³ „Každý je způsobilý mít práva.“ Čl. 5 Usnesení předsednictva České národní rady 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále „Listina“).

⁴ Srov. čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv. Dostupná z WWW: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/>>; dále čl. 16 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

⁵ HURDÍK, J. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 80.

⁶ Následující text se týká pouze osob fyzických. Problematice právní osobnosti ani svéprávnosti právnických osob se tato práce nevěnuje.

i nasciturus má tedy právní osobnost, ovšem jen za podmínky, že to vyhovuje jeho zájmům.⁷ To má význam typicky v majetkové oblasti při darování nebo dědění, kdy plod v lůně mateřském má postavení dědice.⁸ Další podmínkou je, že se dítě narodí živé, v opačném případě se na ně hledí jako by nikdy nebylo, jeho právní osobnost nevznikla.

Podle § 16 se právní osobnosti ani svéprávnosti nikdo nemůže vzdát, a to ani zčásti. Občanský zákoník i tímto ustanovením vyzdvihuje právní osobnost a svéprávnost jako nezadatelné atributy osoby patřící k základním přirozeným právům a jejich vzdání se pak sankcionuje zdánlivostí.

1.1 Pojem svéprávnosti a její vymezení

Svéprávnost definuje občanský zákoník jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (§ 15 odst. 2). Jedná se o způsobilost právně jednat, což je schopnost vyvolat vlastním jednáním právní následky, tj. vznik, změnu nebo zánik práv a povinností.

Občanský zákoník opouští pojem „způsobilosti k právním úkonům“ zavedený zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „obč. zák. 1964“). Tvůrci obč. zák. vysvětlují terminologickou změnu následovně: „*Klasické označení „svéprávnost“ zachoval ještě občanský zákoník z r. 1950; opuštěno bylo zákoníkem z r. 1964 z ideologických důvodů a v zájmu vytvoření socialistické právní terminologie, která standardní jednoslovné právní pojmy nahrazovala termíny víceslovnými (např. místo „nájemné“ se zavedla „úhrada za užívání bytu“, podobně se místo „svéprávnost“ zavedla „způsobilost k právním úkonům“). Označením osoby jako svéprávné se vyjadřuje, že je svého práva (sui iuris), nikoli práva cizího (alieni iuris).*“⁹ Rozlišení osob na tzv. *personae sui iuris* a *alieni iuris* znalo již římské právo. Vyjadřovalo se jím postavení v rámci patriarchální rodiny chápané jako jednota osob, rodinných příslušníků, ale i majetku. V čele rodiny stál a vykonával nad ní neomezenou moc otec rodiny – *pater familias*, jehož moci byli všichni ostatní podřízeni a jenž byl zároveň jediným vlastníkem rodinného majetku, tedy osoba zcela samostatná, „osoba

⁷ Odpovídající římskoprávní zásadě *Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur*.

⁸ FRINTA, O. in DVORÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 213.

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

svého práva“. Naproti tomu se jako „osoby cizího práva, cizímu právu podřízené“, označovali ostatní členové rodiny, nesamostatní a podrobeni otcovské moci a „jeho právu“. Znamenalo to omezení, a to v některých oblastech nemít vlastní práva, např. v majetkové oblasti co děti nabývaly, nabývaly zásadně pro otce, v mnoha sférách byla okleštěna právní subjektivita žen.¹⁰ Obsahově se tedy pojem osoby svéprávné podle římského práva (s významem pro právní způsobilost osoby vůbec) a současného užití k vymezení způsobilosti právně jednat zcela neshodují. Svěprávnost je v našem právním řádu reflektována tak, že „(...) kdo je osobou svého práva, je svéprávný, rozhoduje o svém soukromoprávním postavení sám a respektuje se autonomie jeho vůle; kdo takovou osobou není, podrobuje se omezením plynoucím z toho, že má zákonného zástupce.“¹¹

Taktéž se upustilo od užívání pojmu „právní úkon“ a začalo se pracovat s pojmem „právní jednání“. Shrnutí po terminologické stránce: Svěprávná osoba, která právně jedná, nahradila osobu způsobilou činit právní úkony.

Na rozdíl od způsobilosti mít práva a povinnosti, vzniká svéprávnost postupně. Je-li právní jednání takové chování osoby, které je – podle ustanovení objektivního práva – schopno vyvolat právní následky¹², je nezbytné, aby tato osoba byla pro ono právní jednání v dostatečné míře způsobilá. K uznání určitého chování za právně relevantní je třeba, aby byly objektivně dány potřebné psychické předpoklady, tj. rozumová a volní vyspělost. „*Jde tedy o psychickou způsobilost rozpoznávací (předvídací) a určovací neboli o způsobilost rozpoznat charakter vlastního jednání a jeho adekvátnost ve vztahu k zamýšlenému výsledku a zároveň (kumulativně) způsobilost podle tohoto poznání své chování a jeho variantu určit, tj. ovládat je vůlí.*“¹³ Chování osob, které nedosáhly určitého stupně vyspělosti vůle a intelektu, nejsou přiznány právní následky. Důvodem nemožnosti vyvolat vlastním jednáním vznik, změnu nebo zánik práv a povinností je nedostatek věku nebo duševní porucha. Osoby tedy disponují

¹⁰ KINCL, J. in URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. a KINCL, J. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Beck, 1995, s. 58, 59.

¹¹ ŠVESTKA, J./ELIÁŠ, K. in ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 107.

¹² ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 16.

¹³ FRINTA, O. in DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 216.

svéprávností buď v plném rozsahu, jsou způsobilé ke všem právním jednáním, nebo plnou svéprávnost pro některou z uvedených příčin nemají.

1.2 Osoby plně svéprávné

Plně svéprávným se člověk stává zásadně zletilostí, tj. dovršením osmnáctého roku věku (§ 30 odst. 1). Ustanovení § 601 odst. 1 říká, že nabývá-li se právo v určitý den, nabude se počátkem toho dne. Člověk narozený 8. dubna 2000 v 16:25 tak nabude zletilosti počátkem toho dne, který svým číslem a měsícem odpovídá dni, kterého se před osmnácti lety narodil, tedy 8. dubna 2018 v 00:00. Pravidlo ustanovení § 601 odst. 1 v obč. zák. 1964 obsaženo nebylo, dosažení osmnácti let počátkem svých osmnáctých narozenin však shodně zastávaly teorie i praxe¹⁴.

Od 1.1.2014 se zletilost pojí výhradně s věkovou hranicí. Rozlišuje se proto zletilost a svéprávnost. Zatímco zletilým se stane každý člověk bez výjimky dosažením osmnácti let, plnou svéprávnost lze nabýt více způsoby. Těmi jsou vedle již popsaného nejčastějšího případu, kdy se osoba nabytím zletilosti stane zároveň plně svéprávnou, i situace, kdy je osobě nezletilé svéprávnost přiznána soudem nebo kdy je nezletilým uzavřeno manželství.¹⁵ Na základě těchto dvou skutečností se člověk stane svéprávným v plném rozsahu, zůstává však dále nezletilým, protože nedosáhl stanoveného věku.

Tím, že zákonodárce na předchozí právní úpravu nenavázal a spojil zletilost bez dalšího¹⁶ pouze s dosažením věku osmnácti let, zakotvil změnu, o jejímž pozitivním dopadu lze mít v kontextu se souvisejícími ustanoveními právního řádu značné pochybnosti. Podle obč. zák. 1964 se zletilost nabývala dovršením 18. roku věku nebo před dosažením tohoto věku uzavřením manželství (§ 8 odst. 2 obč. zák. 1964). Takové pojetí odpovídalo Úmluvě o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, dále „Úmluva o PD“). Podle čl. 1 Úmluvy o PD se dítětem rozumí každý člověk mladší osmnácti let, pokud se zletilosti podle právního řádu daného státu nenabývá dříve. Takto byl u nás

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 23. 12. 1987, sp. zn. 6 Cz 45/87.

¹⁵ K nabytí plně svéprávnosti nezletilým viz kapitolu 2.2 této práce.

¹⁶ Např. čl. 176 občanského zákoníku Quebecu (Civil Code of Quebec, S.Q. 1991, c. 64), obsahuje ustanovení o tom, že ten, kdo nabytí plně svéprávnosti uzavřením manželství nebo přiznáním soudem před dosažením zletilosti, se za zletilého považuje. Stejně tak ustanovení § 174 rakouského občanského zákoníku (císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů, dále „obecný zákoník občanský“) staví na úroveň zletilých nezletilce, jenž uzavřel manželství.

pod ochranou Úmluvy o PD každý do dosažení své zletilosti (a tím i plné svéprávnosti), tedy do dovršení osmnácti let nebo uzavření manželství.¹⁷ Neztratil proto nyní pojem zletilosti svůj smysl, když právě zletilostí v právním významu se zásadně rozumí, že člověk je “plnoprávný“ čili svéprávný, a tudíž zcela způsobilý sám právně jednat? Vždyť ona zvláštní právní ochrana nezletilých je poskytována přece pro jejich nedostatečnou svéprávnost; nyní však máme i osoby nezletilé plně svéprávné, přičemž tento obsahový zvrát není na řadě míst (jak vyplyne i z dalšího textu) přiléhavý. Má snad být zcela svéprávná např. podnik řídící osoba – „(...) protože je nezletilá, je dítětem, chráněna Úmluvou o PD? Může se snad někdo domnívat, že valné shromáždění OSN přijímající Úmluvu o PD chtělo chránit osobu dávno plně svéprávnou a přiznávat jí zcela zvláštní, tzv. dětská práva?“¹⁸

Rovněž Listina zaručuje ve svém čl. 32 zvláštní ochranu dětí a mladistvých; pro jejich tělesnou a duševní nezralost potřebují zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu. Dítětem (mladistvým) se v kontextu Listiny, shodně s Úmluvou o PD, rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.¹⁹

1.3 Osoby, jež nejsou plně svéprávné

Plnou svéprávnost nemají nezletilí z důvodu nedostatku věku, což vyplývá přímo ze zákona, a zletilé osoby, jejichž svéprávnost byla omezena rozhodnutím soudu. Soud může svéprávnost člověka omezit v rozsahu, v jakém není schopen právně jednat z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná (§ 57). Nutno podotknout, že na omezení svéprávnosti nahlíží obč. zák. jako na nejzazší prostředek (*ultima ratio*). Tohoto institutu má být užito jen tehdy, hrozila-li by jinak člověku závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření (§ 55 odst. 2). Zmíněnými mírnějšími opatřeními jsou předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování

¹⁷ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 448.

¹⁸ *Ibidem*, s. 449.

¹⁹ ŠIMÁČKOVÁ, K. in WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 662.

a zastoupení členem domácnosti. Tuto zvláštní úpravu, týkající se osob se sníženou způsobilostí (očekávanou nebo již nastalou) právně jednat, obč. zák. 1964 postrádal.²⁰

Sama duševní porucha bez dalšího neznamená omezenou svéprávnost. Aniž by předtím došlo k omezení svéprávnosti, stihá ustanovení § 581 neplatností právní jednání člověka jednajícího v duševní poruše, která ho činí momentálně (přechodně) neschopným právně jednat. Duševní poruchou zde může být jednorázový stav těžké opilosti, delirium vzniklé vysokou tělní teplotou, silná toxikace drogami, epileptický záchvat apod.²¹ Taková duševní porucha může postihnout každého, proto se toto ustanovení vztahuje na osoby plně svéprávné i nezletilé s částečnou svéprávností.

Právě proto, že všechny tyto osoby nedisponují dostatečnou intelektuální vyspělostí či neporušeností vůle, omezuje zákon jejich způsobilost právně jednat s cílem ochránit před možnými negativními následky nejen je, ale i další subjekty právního styku.

2 Svěprávnost nezletilých v České republice

Posuzujeme-li způsobilost člověka chovat se takovým způsobem, který je schopen vyvolat právní následky (právně jednat), je věk jedním z hlavních faktorů, na které je při tom třeba myslet. Jelikož na věku závisí duševní zralost a psychický vývoj je postupný, musí se právní řád vypořádat s otázkou, jak bude v tomto směru nahlížet na ty, jež tímto vývinem právě procházejí. Tyto osoby v průběhu svého duševního vyzrávání potřebují vyšší míru ochrany a různou intenzitu kontroly či dohledu.

Z právního hlediska lze zvolit cestu jedním ze tří následujících teoretických mechanismů, jež popisuje O. Frinta takto:²² *„stanovit, že jedinec má způsobilost vyvolat svým jednáním právní následky jen v tom rozsahu, jaký odpovídá*

²⁰ „Dosavadní právní úprava zná ve vztahu k osobám stíženým duševní poruchou pouze omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům. Taková opatření jsou však mnohdy nepřiměřená a nezohledňují možnosti přiměřených přístupů k osobám postiženým duševní poruchou tak, aby se ani jim nebránilo v uplatňování jejich práv a umožnilo se jim zapojení do společenského života. Platná právní úprava nezohledňuje rozdílnost jednotlivých situací, které život přináší, a bere v úvahu jen případy, kdy člověk není pro duševní poruchu schopen právně jednat buď v některých případech, nebo vůbec, a osoby se zdravotním postižením v mírnějším stupni ponechává zcela bez ochrany.“ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/2013 Sb. [online]. PČR, PS 2010-2013, tisk 931/0, [cit. 10. 9. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0#prilohy>>.

²¹ DOBROVOLNÁ, E. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2095.

²² FRINTA, O. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 58-59.

jeho stupni individuálního vývoje v posuzovaném okamžiku.“ V prvním případě posuzujeme způsobilost vyvolat vlastním jednáním právní následky u konkrétního jedince, tedy jeho vlastní vyspělost, a hovoříme proto o subjektivním pojetí. Stejně tak určení okamžiku, ke kterému se jeho způsobilost poměřuje, je dáno subjektivním hlediskem, protože se hledí na konkrétní situaci konkrétního jedince, jeho aktuální věk a poměry. Za druhé je možné *„stanovit, že jedinec má způsobilost vyvolat svým jednáním právní následky jen v tom rozsahu, jaký odpovídá obecně uznávanému (průměrnému) stupni vývoje jedinců jeho věku.*“ V druhém případě již nezkoumáme způsobilost jedince samotného, nýbrž předpokládáme stupeň vyspělosti průměrných jedinců stejného věku a hovoříme proto o objektivním pojetí. Určení okamžiku, ke kterému se tak stane, bude stejně jako v předchozím případě ovlivněno principem subjektivním. Za třetí lze *„pevně stanovit několik věkových hranic, s nimiž je spojena změna rozsahu způsobilosti vyvolat svým jednáním právní následky.*“ Poslední případ je v obou rovinách postaven na principu objektivním. Rozsah způsobilosti právně jednat je určen zákonodárcem podle zobecněného stupně vývoje odpovídajícího jedincům jeho věku. Okamžiky, ke kterým se bude způsobilost posuzovat, jsou předem pevně stanoveny zákonem jako věkové hranice, což je opět nastaveno na jedinci nezávisle, a proto se jedná o hledisko objektivní. S každou věkovou hranicí je spojen určitý rozsah způsobilosti vyvolat vlastním jednáním právní následky.

Vedle zkoumání legislativně-technického řešení této problematiky, je třeba se zároveň zaměřit na to, na jakých hodnotách ta která metoda spočívá. Na jedné straně to je právní jistota, která se bude nejpregnantněji odrážet v konstrukci zmíněné jako poslední, kde jsou obě kritéria nastavena objektivně. Na druhém protipólu stojí konstrukce popsaná jako první, orientována v obou případech subjektivně na individualitu jednající osoby. Hodnotově je založena na co největším respektu vůči jedinečnému vývoji a osobnosti každého jednotlivce zvlášť.²³

V průběhu historie byly na našem území voleny metody různé, většinou byly právě zmíněné varianty (jak jsou v čisté podobě popsány výše) kombinovány. Celkově je však znatelný akcent na objektivní kritérium, a to od středověku²⁴ až do roku 1964.

²³ Ibidem, s. 62.

²⁴ Roku 1549 nahradily v Čechách obecné věkové hranice způsob zjišťování způsobilosti právně jednat prováděný do té doby tělesným ohledáním podle zevních fyzických znaků a projevů. MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 69.

Obecný zákoník občanský vycházel z římskoprávního pojetí, kdy rozlišoval několik věkových hranic a konkrétní oblasti právních jednání, k nimž je nezletilec v tom kterém věku způsobilý. Rovněž zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „obč. zák. 1950“) ještě zůstal u pevných věkových hranic (ačkoli jejich počet snížil) se specifikací, jakých projevů vůle je v jednotlivých „stupních“ způsobilosti nezletilý schopen.²⁵ Občanským zákoníkem 1964 byla koncepce stanovení konkrétních věkových hranic pro určité kvality právních úkonů opuštěna a ani nynější občanský zákoník se k ní nevrací.

2.1 Úprava v občanském zákoníku 1964

Způsobilost k právním úkonům²⁶ upravoval obč. zák. 1964 pouze v rozpětí ustanovení § 8, 9 a 10. Nabývalo se jí postupně podle stavu psychické vyspělosti. V plném rozsahu vznikala způsobilost k právním úkonům nabytím zletilosti, přičemž zletilým se člověk stal dovršením osmnáctého roku věku nebo před dosažením tohoto věku uzavřením manželství (§ 8 odst. 2 obč. zák. 1964). Zletilost tak nebyla vázána pouze na určitou věkovou hranici.

Nezletilí měli podle ustanovení § 9 obč. zák. 1964 způsobilost jen k takovým úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Na tomto místě vyvstávala otázka, zda se rozpoznávací a určovací způsobilost, tj. schopnost posoudit podstatu a následky vlastního jednání a zároveň je ovládnout, má zjišťovat u každého nezletilého individuálně (subjektivní charakter), nebo zda se bude přihlížet k vyspělosti, která obecně odpovídá nezletilým určitého věku (objektivní charakter). Judikatura i doktrína se s odůvodněním potřeby právní jistoty třetích osob přiklonily k názoru, že jde o hledisko objektivní.²⁷ Připouštělo se však, že v některých případech bude třeba přihlídnout k vyspělosti konkrétního jedince (s možností učinit závěr, že dotyčný není způsobilý projevít právně relevantní vůli

²⁵ VYHNÁNEK, L. K otázce způsobilosti nezletilých k právním úkonům a dosažení zletilosti. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Iuridica, 1999, s. 160, 161. [online]. [cit. 15.8.2014] Dostupné z WWW: <<http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/iuridic1/iuridic1-20.pdf>>.

²⁶ V této podkapitole užívám terminologii podle obč. zák. 1964.

²⁷ GREGOROVÁ, Z.; STAVINOHOVÁ, J. a HRUŠÁKOVÁ, M. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*. 1997, č. 2, s. 54.

v rozsahu odpovídajícím obvyklé vyspělosti jiných nezletilých stejného věku).²⁸ Jednalo se o kompromisní řešení, kombinující prvek objektivní se subjektivním, zařaditelné v rámci zmíněných teoretických konstrukcí pod druhou jmenovanou. Koncepce způsobilosti nezletilých k právním úkonům vycházela z principu, „(...) že *bud' nezletilý k právnímu úkonu způsobilost má a pak tedy jedná sám a svým jménem, nebo tuto způsobilost s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost nemá a pak jedná za nezletilého jeho zákonný zástupce.*“²⁹ Žádná jiná varianta např. v podobě předcházejícího souhlasu nebo následného schválení úkonu možná nebyla. Učinil-li nezletilý právní úkon, ke kterému způsobilý nebyl, jednalo se o úkon absolutně neplatný (§ 38 odst. 1 obč. zák. 1964).

Rozhodnutím soudu mohl být člověk ve způsobilosti k právním úkonům omezen, ale i zcela zbaven. To platilo i pro nezletilého, byly-li naplněny zákonné předpoklady stanovené v § 10³⁰. Od 1.1.2014 již institut zbavení svéprávnosti náš právní řád neobsahuje.

2.2 Plně svéprávní nezletilí

2.2.1 Uzavření manželství

Nabytí plné svéprávnosti uzavřením manželství vychází v zásadě z předchozí úpravy, ovšem s tím rozdílem, že nyní se s uzavřením manželství spojuje nadále nabytí plné svéprávnosti, nikoli však zletilosti.

Nedostatek věku obecně představuje zákonnou překážku k uzavření manželství. Občanský zákoník v § 672 odst. 1 zakazuje uzavřít manželství nezletilému, který není plně svéprávný, tzn. že nespĺňuje požadavek věku a zároveň mu nebyla svéprávnost přiznána nebo jí nenabyl již dříve uzavřením manželství. „*Jinak řečeno: manželství nemůže uzavřít osoba, která je nezletilá, ledaže předtím byla prohlášena za svéprávnou*“

²⁸ ŠVESTKA, J./ELIÁŠ, K. in ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 112.

²⁹ GREGOROVÁ, Z.; STAVINHOVÁ, J. a HRUŠÁKOVÁ, M. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*. 1997, č. 2, s. 54.

³⁰ Ustanovení § 10 obč. zák. 1964: „(1) *Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud jej způsobilosti k právním úkonům zbaví. (2) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.*“

nebo se svéprávnou stala (roz. uzavřením manželství).³¹ Vyjma těchto dvou případů, je nezletilý k uzavření manželství nezpůsobilý.

Za splnění podmínek, které stanoví § 672 odst. 2, však může vstoupit do manželství mimořádně i nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti. Je třeba, aby dotyčný dovršil šestnácti let věku a získal ke vstupu do manželství povolení soudu. Ten může povolení udělit ve výjimečných případech, jsou-li k tomu důležité důvody. „*Bude otázkou praxe, co takovým výjimečným případem bude. Nepochybně nebude totiž možné jednu a tutéž skutečnost využít pro řešení otázky výjimečnosti a zároveň prokázání důležitých důvodů.*“³² Za důležitý důvod se většinou považovalo těhotenství snoubenky, avšak ani tato skutečnost sama o sobě neobstojí, každý případ je třeba zhodnotit v širších souvislostech. „*Soud je povinen zkoumat, zda takto uzavřené manželství bude plnit svůj účel, tj. měl by se zabývat celkovou duševní vyspělostí snoubenců, jejich vzájemným vztahem, ekonomickou situací nově založené rodiny apod.*“³³ Manželství uzavřené osobou starší šestnácti let bez povolení soudu je pro porušení zákonného zákazu vadné a může být soudem na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, prohlášeno za neplatné (§ 680).

Nabytí svéprávnosti se váže k okamžiku vzniku manželství, tj. souhlasnému projevu muže a ženy o tom, že vstupují do manželství. Pouhé přivolení soudu k uzavření manželství na svéprávnost nemá vliv, ke sňatku nemusí dojít, rozsah způsobilosti právně jednat zůstane v takovém případě nedotčen.

Jelikož § 30 odst. 2 uvádí jako podmínku dřívějšího nabytí svéprávnosti uzavření manželství a nijak nerozlišuje manželství platné a neplatné, nabývá nezletilý svéprávnosti i uzavřením manželství neplatného. Pokud manželství zanikne dříve, než dotyčný manžel dosáhne osmnácti let, svéprávnost se tímto již neztrácí. Totéž platí v případě, je-li manželství ještě před dosažením zletilosti prohlášeno za neplatné.³⁴

Pokud by sňatečnou vůli chtěla projevit osoba mladší šestnácti let, jednalo by se pouze o manželství zdánlivé (putativní), neboť splnění této věkové hranice se řadí

³¹ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 40.

³² *Ibidem*, s. 41.

³³ HRUŠÁKOVÁ, M. in HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář.* 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 41.

³⁴ Za neplatné ovšem nelze prohlásit manželství, dovršil-li mezitím nezletilý manžel osmnácti let (dochází k tzv. konvalidaci manželství). Srov. ustanovení § 682. Jestliže manželství uzavřel nezletilý starší šestnácti let bez soudního souhlasu, nelze je rovněž prohlásit za neplatné, pokud bylo počato dítě, které se narodilo živé. Srov. ustanovení § 683.

k náležitostem sňatku, na jejichž splnění je nutno bezvýhradně trvat. Zdánlivé manželství nemá žádné právní následky, tudíž i rozsah svéprávnosti by zůstal nedotčen.

Řízení o povolení uzavřít manželství lze zahájit pouze na návrh nezletilého, který dovršil šestnáct let a hodlá uzavřít manželství (§ 367 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, dále „z. z. ř. s.“). Navrhovatel je v tomto řízení plně procesně způsobilý³⁵. Soud má v řízení povinnost vyslechnout osobu, která hodlá uzavřít manželství, a osobu, s níž má být manželství uzavřeno, přičemž účastníka, který nemá plnou svéprávnost (roz. hmotněprávní), vyslechne bez přítomnosti třetích osob. Cílem je umožnit soudu, aby si ověřil, že rozhodnutí vstoupit do manželství je výsledkem přání a svobodně projevené vůle nezletilého, nikoliv jen důsledkem nátlaku třeba právě ze strany rodičů nebo snoubence.³⁶

Vstupem do registrovaného partnerství svéprávnosti nabýt nelze. Jednak vztahuje obč. zák. nabytí plné svéprávnosti podle § 30 odst. 2 výslovně jen na uzavření manželství, jednak je vstup do registrovaného partnerství podmíněn (bez výjimky) dovršením osmnácti let věku.³⁷

2.2.2 Přiznání svéprávnosti

Přiznání svéprávnosti je institut, jehož účelem je nabytí svéprávnosti v plném rozsahu dříve než dosažením určeného věku jakožto obecně stanovené hranice. Jeho kořeny sahají až k římskému právu, které tuto konstrukci nazývalo „*venia aetatis*“ (tzv. prominutí let). Cílem bylo vyhnout se omezením, která platila pro nezletilce, tedy jedince mladší 25 let. Ti byli zvláště chráněni z důvodu své nezkušenosti a nerozvážnosti. Prominout léta mohl císař mravně zachovalým mužům, kteří dosáhli 20 let nebo ženám, které dosáhly 18 let; ti se pak tímto udělením let stali zletilými.³⁸

Pro český právní řád je tento institut staronový, protože jej až do roku 1950 upravoval obecný zákoník občanský, kdy prominout věk bylo možno nezletilému (zletilost se vázala k věku 24 let, později byla snížena na 21 let) staršímu 18 let.

³⁵ Blíže k procesní způsobilosti nezletilých viz kapitulu 2.4.4 této práce.

³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. in DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I, II: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1456.

³⁷ Srov. ustanovení § 4 odst. 4 písm. a) zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ KINCL, J. in URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. a KINCL, J. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Beck, 1995, s. 77.

Prohlášení zletilým bylo opuštěno s přijetím obč. zák. 1950 s odůvodněním, že pozbyl účelnosti vzhledem ke snížení věkové hranice pro dosažení zletilosti na 18 let.³⁹

V této souvislosti je laickou ale i odbornou veřejností poměrně často užíván pojem „emancipace“. Ať už je to zapříčiněno třeba tím, že sami zpracovatelé občanského zákoníku toto označení v jeho dřívějších návrzích⁴⁰ používali, nebo tím, že i důvodová zpráva k obč. zák. používá pojmy „emancipace“ a „přiznání svéprávnosti“ *promiscue*, není podstatné. Považuji však za vhodné učinit na tomto místě k pojmosloví drobnou poznámku. Ohlédneme-li se opět k terminologii římského práva, znamenala emancipace něco odlišného, a sice propuštění z moci otcovské.⁴¹ V procesu schvalování nového českého civilního kodexu bylo nakonec od užívání termínu emancipace upuštěno a text občanského zákoníku pracuje jen s „přiznáním svéprávnosti“, reflektující tu skutečnost, že institut zakotvený v § 37 svou podstatou odpovídá právě římskému „*venia aetatis*“ nikoli „*emancipatio*“. Připojuji se proto k názoru O. Frinty, který tento krok ve své stati rovněž uvítal a označil výraz „přiznání svéprávnosti“ za vystihující „*přesně to, oč tu běží*“, byť je poněkud popisný.⁴²

Podmínky pro přiznání svéprávnosti obsahuje § 37 obč. zák. Jsou jimi návrh na přiznání svéprávnosti, dosažení věku šestnácti let, osvědčení schopnosti nezletilého sám se živit a obstarat si své záležitosti a souhlas zákonného zástupce.

Jde-li o návrh, jsou k jeho podání aktivně legitimováni nejen nezletilý, ale i jeho zákonný zástupce, přičemž návrh podaný zákonným zástupcem je podmíněn souhlasem dotyčného nezletilce. Požadavek věkové hranice šestnácti let je shodný jako u uzavírání manželství nezletilým s přivolením soudu. Stěžejním předpokladem pro přiznání svéprávnosti je osvědčení schopnosti sám se živit a obstarat si své záležitosti. Bude muset být prokázána způsobilost nezletilce zajistit si takový příjem, který pokryje přinejmenším jeho základní životní potřeby, zejména soustavnou závislou prací, samostatným provozem obchodního závodu nebo jinou obdobnou výdělečnou činností, která nebude pouze příležitostného charakteru (např. brigády během prázdnin). K tomu

³⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 141/1950 Sb. [online]. NS RČS 1948-1954, tisk 509, [cit. 10. 9. 2014]. Dostupná z WWW: <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

⁴⁰ Viz návrh obč. zák. z roku 2005 a 2007. [online]. [cit.10.9.2014]. Dostupné z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/legislativni-proces/>>.

⁴¹ Propuštěním zanikla otcovská moc a posavadní agnátské vztahy (právní, umělé příbuzenství); syn se stal z osoby *alieni iuris* osobou *sui iuris*. KINCL, J. in URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. a KINCL, J. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Beck, 1995, s. 149.

⁴² Podrobněji srov. FRINTA, O. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 65.

by měl být tento nezletilý schopen obstarat si sám své záležitosti, tj. být dostatečně vyspělý spravovat řádně své záležitosti bez pomoci jiných tak, aby mu nevznikala zbytečně jakákoliv újma.⁴³

Budou-li výše uvedené předpoklady splněny, je na přiznání svéprávnosti právní nárok, soud bude povinen návrhu vyhovět. Z dikce zákona pak vyplývá ještě možnost přiznání svéprávnosti daná úvaze soudu (bez nároku), bude-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého. Půjde o případy, kdy některá z podmínek splněna není. O. Frinta⁴⁴ uvádí, že původní úmysl zákonodárce se vztahoval pouze na podmínku souhlasu zákonného zástupce s cílem umožnit vyhovění návrhu nezletilého v případech, kdy by zákonný zástupce udělit souhlas bezdůvodně odmítal. Na to ovšem dále navazuje tím, že formulace přijatá do textu zákona (plurál „v ostatních případech soud vyhová návrhu“) je zjevně širší než původní záměr, a tak nesplněných podmínek může být i více. Na tomto místě se logicky nabízí otázka, jaké předpoklady bude vždy nutné splnit nezbytně, a jaké nikoli. Bezpochyby nebude možné odhlédnout od podmínky osvědčení schopnosti sám se živit a obstarat si své záležitosti, nedodržení by v podstatě popíralo celý smysl a účel rozebíraného institutu. Dále lze bez problému dovodit nutnost podání návrhu⁴⁵ k zahájení řízení, stejně jako souhlasu nezletilého s návrhem podaným jeho zákonným zástupcem. Absenci souhlasu zákonného zástupce připustit lze už jen z toho důvodu, že může běžně nastat situace, kdy by jeden z rodičů odmítal souhlas udělit. Většinou má dítě zákonné zástupce dva (neboť má dva rodiče) a ti vykonávají rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě (§ 876).

Zda je nutné bezvýhradně trvat na podmínce dosažení věku šestnácti let, je sporné. Lze se setkat s postojem, že v důsledku dikce ustanovení tohoto věku jednoznačně být dosaženo nemusí⁴⁶, ale i s názory, které se sice většinou přiklání ke stejnému závěru⁴⁷, nicméně nad ním více polemizují. R. Šínová⁴⁸ např. upozorňuje na

⁴³ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 184, 185.

⁴⁴ Ibidem, s. 185.

⁴⁵ Řízení lze zahájit jen na návrh nezletilého nebo jeho zákonného zástupce. Zahájení bez návrhu možné není, ačkoli je to pro řízení péče soudu o nezletilé pravidlem. Srov. ustanovení § 468 odst. 2 z. z. ř. s.

⁴⁶ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 185.

⁴⁷ Např. KŘIVÁČKOVÁ, J. in KŘIVÁČKOVÁ, J.; HAMUŠÁKOVÁ, K.; TINTĚRA, T a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 129; PILÍK, Václav. Přiznání svéprávnosti nezletilému podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy.* 2014, roč. 22, č. 10, s. 351.

to, že důvodem, proč dodržet hranici šestnácti let, je možnost uzavření manželství plně svéprávným nezletilým bez povolení soudu. V takovém případě by mohl bez soudního povolení vstoupit do manželství i toliko čtrnáctiletý nezletilý, jemuž byla přiznána svéprávnost (arg. 672 odst. 1 *a contrario*)⁴⁹, což jistě nelze považovat za přijatelné. Na druhou stranu je řada ustanovení v obč. zák. formulována tak, jako by zákonodárce předpokládal i plně svéprávné nezletilé mladší šestnácti let: „*Např. v § 100 je upraven postup při zásahu do integrity nezletilého, který dovršil věk čtrnácti let a nenabyl plné svéprávnosti. Rovněž tak v § 1526 je regulována způsobilost k pořízení závěti u nezletilého staršího patnácti let, který dosud nenabyl plné svéprávnosti.*“⁵⁰ Tento argument minimálně vybízí k zamyšlení. Pokud zákonodárce s možností přiznání svéprávnosti osobám mladším šestnácti let nepočítal, zvolil na několika místech formulačně nepřilíš vhodné řešení.

Domnívám se, že i při nahlížení na podmínku věku šestnácti let jako fakultativní, bude při rozhodování o přiznání svéprávnosti jedinci nedosahujícího tohoto věku hlavním problémem prokázat jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti, čili nezbytnou celkovou samostatnost. Vždyť nejnižším možným věkem, ve kterém se může nezletilý zavázat k výkonu závislé práce je patnáct let a podnikání (pro samostatné podnikání nezletilého podle § 33 není stanovena minimální věková hranice) a jiné podobné činnosti trvalejšího charakteru budou v tak nízkém věku velkými výjimkami. Navíc ani to, že dítě má takový příjem, který by jej uživil, ještě neznamená, že se o sebe dokáže postarat.

K nabytí plné svéprávnosti dojde právní mocí rozsudku vydaného v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle § 466 písm. r) z. z. ř. s. Nezletilý má v tomto řízení plnou procesní způsobilost, přestože (ještě) není plně svéprávný.

Zatímco svéprávnost jednou nabytá uzavřením manželství už se neztrácí, ohledně toho, zda může soud zase zrušit přiznanou svéprávnost, zákon mlčí. Ačkoli ustanovení § 30 odst. 2 hovoří v první větě o obou způsobech nabytí plné svéprávnosti před dosažením zletilosti, ve větě druhé už v souvislosti s jejím zánikem zmiňuje jen manželství. Jazykovým výkladem by tak bylo možné dospět k závěru, že takto nabytou

⁴⁸ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 392.

⁴⁹ Ustanovení § 672 odst. 1: „*Manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný.*“

⁵⁰ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013 s. 392.

svéprávnost pozbytí lze. Domnívám se však, že s touto argumentací se uspokojit nelze, přiznání svéprávnosti by mělo mít ze své podstaty trvalé účinky. Tento postoj je možné opřít také o ustanovení § 37. To se totiž věnuje jen podmínkám přiznání svéprávnosti, pro případ jejího zrušení žádná pravidla stanovená nejsou (na rozdíl od jednání nezletilce se souhlasem zákonného zástupce podle § 32 a 33, kde je v obou případech na zpětvzetí souhlasu pamatováno). Nemožnost zrušit přiznanou svéprávnost dovozená ze znění tohoto ustanovení je sice jen implicitní, logicky však podporuje závěr, že sám zákonodárce s variantou odebrání přiznané svéprávnosti nepočítá.

2.2.3 Důsledky nabytí plné svéprávnosti před nabytím zletilosti

Důsledkem nabytí plné svéprávnosti je de facto ztráta zvláštní ochrany poskytovaná kategorii nezletilých, přestože podle platného právního stavu na tomto místě o osobách nezletilých hovoříme (což je problém již výše zmiňované terminologické diskrepance). Uplatní se stejná pravidla jako u všech ostatních plně svéprávných (a v zásadě i zletilých) osob.

Okamžikem, kdy dítě nabude plné svéprávnosti, především zaniká rodičovská odpovědnost. Rodičovská odpovědnost spočívá v právech a povinnostech rodičů zahrnující péči o dítě, zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, ochranu dítěte, udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa jeho bydliště, jeho zastupování a spravování jeho jmění (§ 858). Rodičům (popř. poručníkovi, který vykonával rodičovskou odpovědnost) tedy mimo jiné zaniká např. právo a povinnost pečovat o jmění dítěte, jsou povinni mu dosud spravované jmění odevzdat. Zároveň mohou od svého dítěte požadovat náhradu nákladů, které jim při správě vznikly (§ 902). Ačkoli vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti a jejich trvání nezávisí na nabytí svéprávnosti ani zletilosti, bude mít prominutí let na vyživovací povinnost rodičů vliv. Je-li právo na výživné vázáno na neschopnost sám se žít (§ 911), bude mít přiznání svéprávnosti za následek zánik tohoto práva jakožto výsledek řízení, kde bylo prokázáno, že právě schopnost sám se žít nezletilý má. Nabytím plné svéprávnosti také končí doba, po kterou mají rodiče právo usměřňovat své dítě výchovnými opatřeními a kdy je dítě povinno se těmto opatřením podřídit (§ 857 odst. 2).

Dále se na plně svéprávného nezletilého např. nevztahují zvláštní ustanovení o škodě způsobené tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání podle § 2920 a násl. Soud nebude jako u ostatních nezletilých zkoumat v každém konkrétním případě, zda u něj byla dostatečně vyvinuta rozpoznávací a ovládací složka jako předpoklad povinnosti k náhradě škody. Je-li někdo plně svéprávný, pak je i zásadně v plném rozsahu deliktně způsobilý⁵¹. Také se neuplatní zákonný požadavek určité formy pro právní jednání nezletilého odůvodněné jeho ochranou, např. možnost nezletilého, který není plně svéprávný učinit prohlášení o určení otcovství jen vůči soudu (§ 779 odst. 2) nebo možnost pořizovat pouze formou veřejné listiny podle § 1526. V den nabytí plné svéprávnosti počne nezletilému běžet promlčecí lhůta týkající se újmy na jeho zdraví (§ 622)⁵². Otevírá se možnost uzavřít manželství bez ingerence soudu (§ 672 odst. 1). Při osvojení nezletilého, jemuž byla přiznána svéprávnost⁵³, se obdobně užijí ustanovení o osvojení zletilého (§ 854).

Výjimečně zákon výslovně požaduje nejen plnou svéprávnost, ale i zletilost zároveň. Svěprávný nezletilý proto nebude způsobilý např. uzavřít jako zůstavitel dědickou smlouvu (§ 1584 odst. 1), stát se osvojitelem (§ 799) či členem rozhodčí komise spolku (§ 266 odst. 2).

2.3 Částečně svéprávní nezletilí

2.3.1 Obecné kritérium rozumové a volní vyspělosti

O nezletilém, který nenabyl plné svéprávnosti jedním ze způsobů popsaných výše, se má za to, že je způsobilý k takovým právním jednáním, která jsou co do povahy přiměřená rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku (§ 31).

Zákonodárce tedy změnil zákonné pravidlo obsažené v obč. zák. 1964 na pouhou vyvratitelnou domněnku (viz dále). Obsahově byla nicméně zvolena konstrukce kontinuální s dosavadní úpravou, která spočívá na kombinaci prvku subjektivního (co

⁵¹ Blíže k rozsahu deliktní způsobilosti nezletilých viz kapitolu 2.4.1 této práce.

⁵² Za současného splnění podmínky vědomosti poškozeného o tom, že mu vznikla újma a kdo je povinen k její náhradě.

⁵³ Zákon sice zmiňuje jen nezletilého, kterému byla přiznána svéprávnost, z logiky věci však vyplývá, že se dané ustanovení vztahuje i na nezletilého, jenž nabyl plnou svéprávnost uzavřením manželství. ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 438.

do způsobu vyjádření věkové hranice) a objektivního (co do stanovení kritéria, kterým se bude rozsah způsobilosti k právním jednáním řídit).⁵⁴ „Objektivně chápaná rozumová volní vyspělost od zkoumání konkrétního jedince abstrahuje a její úroveň je odvozena od obecně předpokládané rozumové a volní vyspělosti průměrných jedinců určitého věku.“⁵⁵

Rozumovou vyspělostí se rozumí schopnost posoudit následky svého vlastního jednání, a to jak pozitivní, tak negativní. Zpravidla bude třeba předpokládat, že čím je věk nižší, tím více si člověk uvědomuje jen bezprostřední pozitiva, a negativa si naopak neuvědomuje, vnímá je zkresleně nebo k nim přistupuje lehkomyšlně. Volní vyspělost pak vyjadřuje schopnost své jednání ovládnout, tj. jednání svou vůlí řídit.⁵⁶ V životě jednotlivce se to projeví tak, že svéprávnost se rozvíjí postupně s jeho vzrůstajícím věkem. Rozsah svéprávnosti je prakticky nulový u novorozeněte, osmileté dítě už bude zpravidla schopné posoudit význam darování či koupě a prodeje (samozřejmě s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem ohledně předmětu koupě, kupní ceny, apod.), nebude však zřejmě chápat význam cenných papírů,⁵⁷ sedmnáctiletý bude již svéprávný v rozsahu téměř odpovídajícím plné svéprávnosti.

Objektivně nastavené kritérium rozumové a volní vyspělosti však neplatí bezvýjimečně, jelikož je občanský zákoník slovy „*má se za to, že*“ formuluje jako vyvratitelnou právní domněnku. To je hlavní rozdíl oproti obč. zák. 1964, který je pojímal jako pravidlo („*nezletilí mají způsobilost*“). Počítá se tak s možností, že ne vždy bude u všech vrstevníků rozumová a volní vyspělost rozvinuta ve stejné míře. V konkrétním případě bude možno důkazem opaku prokázat, že dotyčný nezletilý není způsobilý k jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku, protože míra jeho rozumové a volní vyspělosti je odlišná (nižší nebo vyšší). Tato právní domněnka tak doplňkově přináší jisté měřítko subjektivity, pomocí něhož bude možné psychickou vyspělost posoudit individuálně. Výsledkem je

⁵⁴ FRINTA, O. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 63.

⁵⁵ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 161.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 161.

⁵⁷ FRINTA, O. in DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 218.

kompromis mezi požadavkem právní jistoty při právních jednáních s nezletilými a požadavkem respektování jedinečnosti každého člověka.⁵⁸

Osobně považuji formulaci § 31 pomocí vyvratitelné domněnky za krok správným směrem, jelikož nyní samotná dikce zákona bere v úvahu možné odchylky ve vývoji jednotlivce oproti průměrnému vývoji ostatních vrstevníků.

Ustanovení § 31 je vymezeno pozitivně, když stanoví, o jakých jednáních se má za to, že k nim nezletilý, jenž nenabyl plné svéprávnosti, způsobilý je. Doplnuje je tentokrát negativně formulované ustanovení § 36, které říká, k jakým právním jednáním tento nezletilý způsobilý není. Jedná se o záležitosti, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (§ 36). Půjde zejména o oblast majetkovou. Rodiče jako zákonní zástupci nezletilého pečují v rámci své rodičovské odpovědnosti o jmění dítěte, přičemž obč. zák. stanoví, že k jednáním při nakládání týkajícího se tohoto jmění potřebují souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty (§ 898 odst. 1). Demonstrativně vyjmenovává nabývání nemovitých věcí a nakládání s nimi, zatěžování majetku dítěte, nabývání daru, dědictví nebo odkazu nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty, uzavírání smluv zavazujících k opětovnému dlouhodobému plnění, smluv úvěrových, smluv týkajících se bydlení, zejména nájmu atd. Právní jednání rodiče v těchto věcech bez souhlasu soudu je jen zdánlivé⁵⁹ a je stíženo mnohem přísnější sankcí než za předchozí právní úpravy.⁶⁰

Nezletilý tak v těchto případech způsobilý samostatně jednat není nikdy, oprávnění jsou jen zákonní zástupci, kteří navíc potřebují přivolení soudu. Toto pravidlo platí vždy bez ohledu na to, že nezletilý jedná na základě platně uděleného souhlasu zákonného zástupce podle § 32 a § 33.⁶¹

⁵⁸ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 162.

⁵⁹ Do 31.12.2013 bylo nakládání s majetkem nezletilého bez souhlasu soudu, tedy v rozporu s § 28 obč. zák. 1964 absolutně neplatné.

⁶⁰ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 525.

⁶¹ O jednání nezletilého se souhlasem zákonného zástupce pojednávají kapitoly 2.3.2 a 2.3.3 této práce.

Zákonné zastoupení

V záležitostech, ve kterých nezletilý vzhledem ke své rozumové a volní vyspělosti způsobilý jednat není, musí být zastoupen. Zpravidla tak činí rodiče jako zákonní zástupci⁶². Platí, že rodiče zastupují dítě společně, měla by mezi nimi panovat shoda. Jednat ale za dítě může každý z nich samostatně. Pro případ, že jeden z rodičů jedná vůči třetí osobě sám, chrání se její dobrá víra tak, že se pomocí vyvratitelné právní domněnky souhlas druhého rodiče předpokládá (§ 892 odst. 2 ve spojení § 876 odst. 3). V situacích neshody rodičů ohledně toho, kdo za dítě bude jako zástupce jednat, ale taktéž ohledně obsahu jednání (tj. jak bude jednat), je povolán na návrh rodiče rozhodnout soud (§ 893). Pokud by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo dětmi týchž rodičů, nemohou rodiče dítě zastupovat, jsou vyloučeni z práva jednat, a soud jmenuje kolizního opatrovníka (§ 892 odst. 3).

Zákonné zastoupení rodičů spočívá taktéž v tom, že přijímají právní jednání třetích osob vůči dítěti (v záležitostech, ve kterých není způsobilé samostatně právně jednat). Pak je takové jednání třetí osoby perfektní, i když jedná jen vůči jednomu z rodičů (§ 879 odst. 1).

Není-li zde žádný rodič, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka. Ten vystupuje rovněž jako jeho zákonný zástupce, protože má vůči dítěti zásadně stejná práva a povinnosti jako rodič (nemá např. vyživovací povinnost). Každé rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti však vyžaduje schválení soudu, jinak se k němu nepřihlíží (§ 934 odst. 1).

„Zastupují-li dítě jiné osoby, jsou to buď smluvní zástupci, nebo jde o zástupce ustanovené soudem na základě zákona (opatrovník, pěstoun, osoba, již bylo dítě svěřeno do péče, apod.).“⁶³ Tyto osoby ale nejsou zákonnými zástupci a rozsah zástupčího oprávnění každého z nich se liší.

⁶² Ustanovení § 892 odst. 1: „Rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé.“

⁶³ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 511.

Následky právního jednání nezletilého, k němuž není způsobilý

Právní jednání nezletilého je platné, je-li k němu rozumově a volně vyspělý. Pokud rozsah jeho svéprávnosti není dostatečný, musí být zastoupen svými zákonnými zástupci – obvykle stačí jeden. Jedná-li přesto nezletilý sám, bude takové právní jednání neplatné (§ 581). Pro posouzení druhu neplatnosti je stěžejní zájem nezletilého, kterému se poskytuje prvotřídní právní ochrana na úrovni ústavního pořádku (zejm. čl. 3 a 4 Úmluvy o PD a čl. 32 Listiny), a proto takové právní jednání bude zásadně absolutně neplatné. Důvodem pro absolutní neplatnost je zde rozpor se zákonem a zjevné narušení veřejného pořádku dle § 588. Právní jednání nezpůsobilého nezletilého je v rozporu se smyslem a účelem ustanovení zákona, které je dáno na ochranu nezletilých v zájmu zachování veřejného pořádku.⁶⁴ Na druhé straně je třeba zároveň mít na paměti pravidlo, že na právní jednání je třeba hledět spíše jako na platné než jako na neplatné, proto nelze úplně vyloučit ani variantu relativní neplatnosti. *„Vždy bude zapotřebí zohlednit konkrétní skutkovou situaci (mentální schopnosti nezletilého, spíš než jeho věk, charakter záležitosti, v níž nezletilý jednal, spíš než hodnotu předmětu právního jednání). Teprve pak bude možné rozhodnout, zda právní jednání nezletilého je absolutně neplatné, anebo neplatné relativně.“*⁶⁵

Zásada neplatnosti právního jednání, kde měl být nezletilý zastoupen, však na rozdíl od právní úpravy rozhodné do 31.12.2013 neplatí bezvýjimečně. Obecné kritérium rozumové a volní vyspělosti § 31 je v bezprostředně navazujících ustanoveních doplněno a uvolněno dalšími zvláštními konstrukcemi.

2.3.2 Souhlas zákonného zástupce k určitému právnímu jednání

Konstrukce obsažená v § 32 umožňuje nezletilému, který není plně svéprávný, jednat se souhlasem zákonného zástupce v záležitostech, kde sám pro nedostatek svéprávnosti svou vůli platně projevit nemůže. *„Základní myšlenka osnovy se opírá o fakt, že zákonní zástupci, zpravidla tedy rodiče, jsou ti, kdo nezletilého nejlépe znají a spolu s ním dokáží nejlépe posoudit jeho rozum, vůli a další individuální schopnosti.“*

⁶⁴ ZUKLÍNOVÁ, M. in DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 191.

⁶⁵ ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 136.

*Proto se navrhuje stanovit, že souhlasí-li zákonný zástupce, aby nezletilý něco učinil, ať již se bude jednat o jednotlivý čin nebo i o komplex jednání, tentokrát ale vždy vztažený k určitému konkrétnímu účelu, má nezletilý bez dalšího způsobilost v těchto záležitostech právně jednat.*⁶⁶

Zákon pro udělení takového souhlasu stanoví několik podmínek. Předně se vyžaduje, aby byl souhlas udělen ve shodě se zvyklostmi soukromého života. To je vymezení pomocí neurčitého pojmu, a tak bude záležet především na konkrétních okolnostech (majetkových poměrech, čase, místě atd.), jaké právní jednání se v určitém případě se zvyklostmi soukromého života shoduje. V zásadě půjde o běžné záležitosti, kdy si např. školák v září nakoupí se svolením rodičů školní potřeby, kredit do mobilního telefonu nebo předplatí kupón pro jízdy v MHD.⁶⁷ Navíc není pochyb, že zvyklosti soukromého života se co do významu neustále mění. V dnešní době masového rozšíření spotřební elektroniky tak nebude nijak překvapivé, dají-li rodiče čtrnáctiletému školákovi souhlas ke koupi tabletu či mobilního telefonu, na rozdíl od dob, kdy se osobní počítače teprve dostávaly do širšího povědomí veřejnosti a jejich cena byla srovnatelná s cenou nového automobilu.⁶⁸

Další podmínkou je, že souhlas se musí vztahovat k určitému právnímu jednání nebo dosažení určitého účelu. Dosažení určitého účelu bude zahrnovat komplex více právních jednání k naplnění onoho účelu potřebných. Podle mého názoru si lze např. představit, že zákonný zástupce souhlasí, aby si nezletilý pořídil pro nadcházející lyžařský výcvik vybavení, které bude jako lyžař na svahu potřebovat. Takový souhlas pak bude zahrnovat nákup speciálního oblečení, lyží i jejich seřízení odborníkem v servisu.

V neposlední řadě nesmí být jednání, ke kterému zákonný zástupce uděluje souhlas, zákonem zvlášť zakázáno, tzn. že nelze přivolit např. ke koupi cigaret nebo alkoholu. Zároveň je na místě připomenout, že zákonný zástupce nemůže platně přivolit ani k jednání nezletilého, ke kterému by sám potřeboval souhlas soudu (§ 36).

⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁶⁷ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 166.

⁶⁸ Ibidem, s. 167.

Vůči komu projevuje zákonný zástupce svou souhlasnou vůli s jednáním nezletilého, lze vyvodit při čtení ustanovení § 32 jako celku. V prvním odstavci se za stanovení obecných podmínek hovoří výslovně o souhlasu udělovaném nezletilému, druhý odstavec pak doplňuje předchozí tím, že řeší, jakým způsobem zákonný zástupce projevuje svou vůli vůči třetí osobě. Z toho vyplývá, že budou vždy činěny dva projevy vůle, a to jak vůči nezletilému, tak třetí osobě, se kterou má nezletilý vstoupit do právního poměru. Lze si dobře představit, že v praxi budou tyto projevy vůle následovat bezprostředně po sobě, nebo bude učiněn jen jeden a z něj bude implicitně vyplývat druhý. Např. při návštěvě obchodu s jízdními koly rodič pronese za přítomnosti potomka vůči prodáváči, že si jeho dítě může vybrat jako odměnu za vysvědčení nové jízdní kolo. Jeho svolení vůči nezletilému je tak obsaženo ve vyřčené větě, aniž by se předtím rodič na toto téma zmiňoval.⁶⁹ To souvisí i s formou, v jaké má být souhlas udělen. Jelikož předepsána není, může zákonný zástupce souhlas poskytnout jak výslovně (ústně, písemně), tak konkludentně (jako v případě s jízdním kolem). Z hlediska právní jistoty třetí strany bude zřejmě typické, že bude s nezletilým jednat na základě předloženého písemného souhlasu.

Souhlas zákonného zástupce musí být projeven předem nebo alespoň současně s právním jednáním, kterého se týká. Nestane-li se tak, bude právní jednání stiženo absolutní neplatností, a proto ani zhojení dodatečným schválením (ratihabicí) nepřichází v úvahu. Omezení či zpětvzetí souhlasu je možné, a to s účinky ex nunc.

Nezletilý, má většinou zákonné zástupce dva (oba rodiče), pak postačí, projeví-li vůli o udělení souhlasu vůči třetí osobě alespoň jeden z nich. Pokud však dojde k situaci, kdy zákonní zástupci jednají vůči třetí osobě společně a jejich projevy vůle si odporují, nebude se přihlížet k projevu žádného z nich (§ 32 odst. 2).

2.3.3 Souhlas zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu

Další novinkou, o kterou byl náš právní řád k 1.1.2014 obohacen, je ustanovení § 33. Upravuje způsobilost nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, k provozování obchodního závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti, která není výkonem závislé práce. K možnosti zavázat se k výkonu závislé práce, kterou již tradičně právní úprava

⁶⁹ Ibidem, s. 165, 166.

nezletilému za stanovených podmínek dovolovala, přibývá nyní i možnost nezletilého samostatně podnikat. Tato konstrukce se na rozdíl od jednání v režimu § 32 popsaného v předchozí podkapitole týká zcela specifické činnosti. Důvodová zpráva k obč. zák. uvádí, že vzorem pro toto ustanovení je § 112 BGB. Zřejmou inspiraci nelze přehlédnout, neboť český zákonodárce dokonce zvolil znění téměř shodné s německým zákoníkem.

Podnikání nezletilých však naší právní historii zcela cizí není. „*Za účinnosti OZO⁷⁰ mohl poručník dovolit nezletilému továrnu, obchod nebo živnost začít, provozovat nebo zrušit jen se souhlasem soudu (§ 233). Ustanovení § 233 však současně muselo být vykládáno také v souvislosti s § 2 živnostenského řádu. Dle tohoto byla podmínkou živnosti svéprávnost, respektive právo své jmění samostatně spravovat. Ipso iure povolením poručenského soudu k provozování živnosti a udělením živnostenského povolení docházelo k nabytí zletilosti promnutím let...*“⁷¹ Spolu s přijetím obč. zák. 1950 byla tato konstrukce opuštěna, zahájení obchodního podnikání jako jeden z důvodů pro prominutí let, jak popsala M. Knappová, byl důvod, jenž „*ve společnosti, která likviduje samostatné kapitalistické podnikání, nemůže přijít v úvahu.*“⁷²

Nynější § 33 sleduje preferenci individuality konkrétního člověka (vycházejíc opět z myšlenky, že zákonní zástupci jsou ti, kteří osobnost, dovednosti a schopnosti nezletilého znají nejlépe)⁷³, a tak umožňuje, aby zákonný zástupce udělil nezletilému souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti. S ohledem na závažnost následků takového souhlasu je v zájmu nezletilých i třetích osob k jeho platnému udělení potřeba přivolení soudu. Soud by měl ověřit, zda zvolené řešení je skutečně v zájmu nezletilého, odpovídá jeho schopnostem, poměrům a psychické vyspělosti, přičemž to vše bude poměřovat s charakterem činnosti, kterou by

⁷⁰ Zde „obecný zákoník občanský“.

⁷¹ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 369.

⁷² KNAPPOVÁ, M. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 48.

⁷³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. [cit. 19. 10. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

měl nezletilý vykonávat. Bude třeba zvážit její časovou náročnost, obtížnost, dopad na povinnou školní docházku apod.⁷⁴

Právním následkem platného udělení souhlasu k provozování obchodního závodu⁷⁵ nebo jiné obdobné výtěžné činnosti je nabytí způsobilosti k jednáním, jež jsou s touto činností spojena. Nezletilý zůstává tedy nadále částečně svéprávný (na rozdíl od přiznání svéprávnosti dle § 37), nabývá ovšem svéprávnosti ke všem jednáním, souvisejícími s jeho samostatnou činností. Výjimkou však budou opět ta právní jednání, k nimž by i zákonný zástupce potřeboval svolení soudu, např. k nabytí nemovité věci či uzavření smlouvy o úvěru. Nezletilý tak bude typicky oprávněn k uzavírání smluv se zákazníky, s dodavateli, se zaměstnanci, či k právním jednáním vůči státu (např. podávání potřebných žádostí).⁷⁶ S malým předstihem lze konstatovat, že tento výklad odpovídá způsobu, jakým je interpretován i inspirativní zdroj, § 112 BGB.⁷⁷

Na druhé straně ponese nezletilec i případné negativní následky svých jednání spojených s těmito činnostmi, neboť rozsahu jeho svéprávnosti odpovídá i rozsah jeho deliktní způsobilosti.

Co se myslí tzv. jinou obdobnou výtěžnou činností explicitně definováno není, ze smyslu ustanovení však vyplývá, že se bude vztahovat na samostatné činnosti trvalejšího charakteru směřující k dosažení zisku. Obory, ve kterých dané ustanovení najde uplatnění, se budou zřejmě týkat především intelektuálních a tvůrčích činností v oblastech jako např. informační technologie, internet, reklama, marketing, design, překladatelství, fotografické služby či modeling.⁷⁸

Nemalý význam má skutečnost, že přivolení soudu nahrazuje podmínku určitého věku, je-li pro výkon určité činnosti stanovena jiným právním předpisem (§ 33 odst. 2). V této souvislosti bylo s účinností od 1.1.2014 novelizováno ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále „živ. zák.“), které nyní stanoví, že plnou svéprávnost, která je

⁷⁴ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 170.

⁷⁵ K pojmu obchodního závodu srov. ustanovení § 502 obč. zák.

⁷⁶ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 170.

⁷⁷ Blíže k samostatnému provozování výtěžné činnosti nezletilým dle § 112 viz kapitolu 4.3.1 této práce.

⁷⁸ ZEMAN, M. *Nový občanský zákoník (NOZ) a nezletilí géniové*, [online]. [cit. 30.9.2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-obcansky-zakonik-noz-a-nezletili-geniove-89973.html>>.

všeobecnou podmínkou provozování živnosti⁷⁹ fyzickými osobami, lze nahradit přivolením soudu k souhlasu zákonného zástupce nezletilého k samostatnému provozování podnikatelské činnosti. Nahrazení podmínky věku se uplatní ale i u jiných výdělečných činností, které živnostmi nejsou. K tomu je ještě nutno dodat, že nahrazení podmínky věku neznamena v žádném případě nahrazení podmínek týkajících se odborné způsobilosti.

Svůj souhlas může zákonný zástupce odvolat, stejně jako při jeho udělení, ovšem jen s přivolením soudu. Kritériem je opět ochrana zájmů nezletilého. Důvodem pro pozbytí způsobilosti k samostatnému provozování obchodního závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti může být mimořádná časová a psychická náročnost, negativní vliv na jeho tělesný, citový a rozumový vývoj. Naopak může soud také dojít k závěru, že zde žádný z takových důvodů není a odvolání souhlasu ze strany zákonného zástupce je bezdůvodné či šikanózní.⁸⁰

O přivolení a odvolání souhlasu k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti rozhoduje soud v řízení ve věcech péče o nezletilé podle § 466 písm. s) z. z. ř. s. Řízení lze zahájit jen na návrh nezletilého nebo jeho zákonného zástupce. Nezletilý má v řízení plnou procesní způsobilost.

2.3.4 Výkon závislé práce nezletilým

Další zvláštní konstrukce v rámci úpravy svéprávnosti nezletilých v obč. zák. se tentokrát týká způsobilosti nezletilého k výkonu závislé práce.

Podle právního stavu rozhodného do 31.12.2013 byla pracovněprávní subjektivita zaměstnance a svéprávnost ve vztahu k výkonu závislé práce stejně jako pracovněprávní subjektivita zaměstnavatele a jeho svéprávnost v pracovněprávních vztazích upravena zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákoník práce“). S odůvodněním, že se jedná o statusové otázky, jejichž

⁷⁹ Srov. ustanovení § 6 odst. 1 živ. zák. ve znění účinném do 31.12.2013, podle něhož byly všeobecnými podmínkami provozování živnosti dosažení věku 18 let, způsobilost k právním úkonům a bezúhonnost. S přijetím obč. zák. došlo k reformulaci, kdy požadavek věku 18 let a způsobilosti k právním úkonům byl nahrazen obecným termínem plné svéprávnosti.

⁸⁰ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 172.

úprava náleží do civilního kodexu, jakožto obecného soukromoprávního předpisu⁸¹, byla tato problematika s účinností od 1.1.2014 zařazena do občanského zákoníku. Zákoník práce se tedy nadále statusovým otázkám vůbec nevěnuje; úprava právní osobnosti a svéprávnosti zaměstnance i zaměstnavatele je pro příště vyhrazena občanskému zákoníku.

Pro vymezení způsobilosti mít práva a povinnosti v oblasti pracovního práva se proto použijí obecná ustanovení o právní osobnosti v obč. zák. Pracovněprávní způsobilost člověka tedy vzniká narozením dle § 23 (ať už v postavení zaměstnance nebo zaměstnavatele). Vymezení způsobilosti být zaměstnancem je ovšem úplné až dohromady s ustanovením § 34, které zakazuje závislou práci nezletilých mladších patnácti let nebo nezletilých, kteří neukončili povinnou školní docházku. Nezletilý se proto arg. *a contrario* bude moci stát zaměstnancem nejdříve při současném splnění podmínek dovršení věku patnácti let a ukončení povinné školní docházky⁸². V ustanovení § 34 je tak vyjádřena pracovněprávní subjektivita nezletilého, byť pouze implicitně.⁸³ Výjimka (je-li osoba mladší patnácti let nebo sice starší, ale nemá ukončenou povinnou školní docházku) platí pouze pro uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost s tím, že podmínky pro jejich výkon jsou stanoveny jiným právním předpisem. Tím je zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Svéprávnost nezletilých ve vztahu k výkonu závislé práce řeší § 35 odst. 1, který na předchozí ustanovení navazuje tak, že těm nezletilým, kteří dovršili patnáct let a zároveň ukončili povinnou školní docházku, tj. mají pracovněprávní subjektivitu, umožňuje zavázat se k výkonu závislé práce podle jiného právního předpisu (tj. zákoníku práce). Přivolení zákonného zástupce ani soudu se sice nevyžaduje,

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. [cit. 20. 10. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁸² Nejnižší věk skončení povinné školní docházky je 15 let; školní docházka je však povinná nejvýše do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Srov. ustanovení § 36 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁸³ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 173.

požadavkem na kumulativní splnění obou podmínek ale došlo ve srovnání s předchozí úpravou⁸⁴ k jejímu zpřísnění.

V souvislosti s takto zvolenou formulací § 35 odst. 1 ovšem vyvstává otázka, v jakém rozsahu je vlastně tento nezletilý v oblasti pracovního práva svéprávný. Znamená obrat „nezletilý (...) se může zavázat k výkonu závislé práce“ způsobilost jen pro právní jednání spočívající v uzavření pracovní smlouvy či dohody o práci konané mimo pracovní poměr, nebo je pokryta i způsobilost právně jednat v celé oblasti pracovního práva? Ztotožňuji se se závěrem, dle kterého ustanovení § 34 a 35 „je třeba chápat v širším smyslu, totiž jako přiznání svéprávnosti pro oblast pracovního práva vůbec.“⁸⁵ Jednak ve prospěch širšího pojetí hovoří terminologie zvolená zákonodárcem, kdy užil obecné „zavázat se k výkonu závislé práce“ (na rozdíl od určité vymezené možnosti zákonného zástupce rozvázat „pracovní poměr nebo smlouvu o výkonu práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek“ v § 35 odst. 2), jednak by úzké pojetí činilo zvláštní pravidlo § 35 odst. 1 nadbytečným. Znamenalo by to totiž, že zákonodárce zamýšlel posuzovat svéprávnost nezletilého v pracovněprávních vztazích obecně podle rozumové a volní vyspělosti, a tak by vystačilo jen ustanovení § 34 určující, kterým nezletilým je závislá práce zakázána, a způsobilost zavázat se k závislé práci by se posoudila vzhledem k jeho rozumové a volní vyspělosti podle § 31.⁸⁶

Pro svéprávnost fyzické osoby v postavení zaměstnavatele žádné zvláštní pravidlo obč. zák. neobsahuje, zde je proto nezletilý - zaměstnavatel, který nenabyl plné svéprávnosti, způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Domnívám se, že lze souhlasit s názorem, že právní jednání v pozici zaměstnavatele je natolik závažné, že k nim nezletilý způsobilý

⁸⁴ Do 31. 12. 2013 mohl patnáctiletý uzavřít pracovní smlouvu i před dokončením povinné školní docházky, pokud byl nástup do práce sjednán až po jejím ukončení. Srov. ustanovení § 6 zákoníku práce ve znění účinném do 31. 12. 2013. Změna podle platného stavu má podle autorů obč. zák. mj. bránit spontánnímu uzavírání pracovních smluv při náborových akcích pořádaných zaměstnavateli případně i ve spolupráci se základní školou. ELIÁŠ, K. in ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 45.

⁸⁵ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 178. Shodně rovněž BĚLINA, M. in BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 6. dopl. a podstatně přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 14.

⁸⁶ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 178.

zásadně nebude.⁸⁷ V tomto případě bude třeba, aby za něj jednal zákonný zástupce, ledaže je nezletilý oprávněn k samostatnému provozování obchodního závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti dle § 33 (kdy způsobilost např. uzavřít pracovní smlouvu se zaměstnanci má).

Jak již bylo řečeno, nezletilý se může k výkonu závislé práce zavázat sám bez možnosti zákonného zástupce jakkoli zasáhnout. Zákonný zástupce má ovšem právo takový pracovní poměr nebo smlouvu o výkonu práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek rozvázat, pokud je to nutné v zájmu vzdělávání, vývoje nebo zdraví nezletilého (§ 35 odst. 2). Zavedením tohoto ustanovení je ze strany zákonodárce sledována ochrana nezletilého jako slabší strany a náprava předchozí právní úpravy, jež jakoukoli ingerenci zákonných zástupců do pracovněprávních vztahů mladistvých zaměstnanců postrádala, a tím popírala práva rodičů vyplývající z jejich rodičovské odpovědnosti.⁸⁸ Právo zákonného zástupce zrušit pracovní poměr (či obdobný závazek založený dohodou o práci konané mimo pracovní poměr) je ale omezeno dvěma podmínkami. Možnost tohoto zásahu je dána jen u nezletilého, který nedosáhl šestnácti let, tzn. že trvá pouze po dobu jednoho roku (přičemž této maximální délky bude dosaženo jen zřídka, neboť většina nezletilých neukončí povinnou školní docházku v den dovršení patnáctého roku věku, nýbrž později). K tomu ještě bude nutné získat přivolení soudu, což vyplývá z příslušných ustanovení zákoníku práce.⁸⁹

Na závěr nutno poznamenat, že k celému § 35 byla ze strany odborníků na pracovní právo vyjádřena řada výtek a pochybností. V možnosti zákonného zástupce zrušit pracovní poměr nezletilého je spatřován nepřiměřený zásah třetí osoby do platně uzavřeného pracovněprávního vztahu, a to i proti vůli jeho subjektů. To může vést mj. k tomu, že se zaměstnavatelé z důvodu právní nejistoty budou bránit uzavírání pracovněprávních vztahů s osobami mladšími 16 let. Zakotvení požadavku ukončení povinné školní docházky pro možnost nezletilého zavázat se k výkonu závislé práce je

⁸⁷ BEZOUŠKA, P. in HŮRKA, P. a kol. *Zákoník práce a související ustanovení občanského zákoníku: s podrobným komentářem k 1.1.2014*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Olomouc: ANAG, 2014, s. 62.

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. [cit. 20. 10. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁸⁹ Srov. ustanovení § 56a) zákoníku práce (okamžité zrušení pracovního poměru zákonným zástupcem nezletilého zaměstnance) a § 75 odst. 5 a 6 zákoníku práce (okamžité zrušení dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti nezletilého zaměstnance).

spatřován jako nedůvodný a nepraktický.⁹⁰ V tzv. urgentní novele⁹¹ občanského zákoníku předložené ministerstvem spravedlnosti se navrhuje tyto novoty zakotvené v § 35 zrušit a vrátit se tak v podstatě obsahově k úpravě zaměstnávání nezletilých platné do 31.12.2013.

Osobně nevnímám tolik diskutované zakotvení práva zákonného zástupce zasáhnout do pracovního poměru nezletilce tak negativně jako jeho kritici. Jejich výtky nepovažuji za zcela bezpředmětné, nicméně mám pocit, že se trochu zapomíná na hlavní důvod zavedené změny, čímž je ochrana zájmů nezletilého. Domnívám se, že nezletilí jsou v pracovněprávních záležitostech pro svůj nedostatek zkušeností ve zvlášť citlivém postavení, a proto pokládám potřebu zvýšeného dohledu a případnou možnost usměrnění ze strany zákonného zástupce za opodstatněnou. Navíc zákonný zástupce nemůže zasáhnout zcela svévolně. Jednak tak může učinit jen v odůvodněných případech (v zájmu vzdělávání, vývoje či zdraví nezletilého) s přivolením soudu, jednak je výrazně limitován věkem nezletilce (do jeho šestnácti let).

2.4 Postavení nezletilého ve zvláštních oblastech

V občanském právu se můžeme na různých místech setkat se zvláštními úpravami pro určitý typ právních jednání. Jelikož tato ustanovení s obecnou úpravou svéprávnosti (ve smyslu rozsahu ustanovení § 30 až 37, jak postupoval výklad doposud) úzce souvisejí, navazují na ni, popř. odkazují, považuji za vhodné se o několika oblastech krátce zmínit.

2.4.1 Deliktní způsobilost

Deliktní způsobilostí se rozumí způsobilost k zaviněným protiprávním jednáním.⁹² Stejně jako musí mít člověk potřebné psychické předpoklady k tomu, aby

⁹⁰ Blíže viz např. VYSOKAJOVÁ, M. K hlavním změnám v pracovním právu v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Rekodifikace & praxe*. 2014, č. 9, s. 15-16. BĚLINA, M. in BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 6. dopl. a podstatně přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 14-15. ŠTANGOVÁ, V. in BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 6. dopl. a podstatně přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 35.

⁹¹ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a další související předpisy, byl zveřejněn 7.11.2014 v Knihovně připravované legislativy na stránkách Vlády ČR. [online]. [cit. 19. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK9QMEL7OO>>.

⁹² FRINTA, O. in DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 227.

jeho jednání mohlo vyvolat následky s právem souladné, musí je mít i tehdy, má-li odpovídat za své jednání s právem rozporné.

Podle obecné zásady obsažené v § 24 odpovídá každý člověk za své jednání, pokud je schopen je posoudit a ovládnout, zásadně tedy v rozsahu vlastní svéprávnosti.⁹³ (Za své jednání bude odpovědný i ten, kdo se zaviněně přivede do stavu, v němž by jinak odpovědný nebyl. Např. řidič se požitím alkoholu přivede do stavu, ve kterém nemůže své jednání posoudit a ovládnout, a při jízdě způsobí jinému újmu.)⁹⁴ Z uvedeného vyplývá, že nabytí deliktní způsobilosti v plném rozsahu je spojeno s nabytím plné svéprávnosti. Vzhledem k tomu, že svéprávnosti se nabývá postupně, bude se u nezletilých, jež nejsou plně svéprávní, existence schopnosti rozpoznávací a určovací v okamžiku protiprávního jednání zkoumat vždy v každém jednotlivém případě.⁹⁵

Způsobí-li nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, škodu, uplatní se zvláštní ustanovení o škodě způsobené tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání. Ustanovení § 2920 odst. 1 reflektuje právě zmíněné pravidlo, když stanoví, že takový nezletilý má povinnost škodu nahradit, pokud byl způsobilý ovládnout své jednání a zároveň posoudit jeho následky.

Nově zakotveným korektivem oproti právnímu stavu rozhodnému do 31.12.2013 je právo poškozeného na náhradu škody i tehdy, je-li některá ze zkoumaných schopností (rozpoznávací nebo ovládací) nedostatečná, ovšem jen lze-li to spravedlivě požadovat s ohledem na majetkové poměry škůdce a poškozeného (§ 2920 odst. 2). Jelikož to znamená povinnost nezletilého nahradit škodu, ačkoli není deliktně způsobilý, pravděpodobně budou muset být jeho majetkové poměry ve srovnání s poškozeným výrazně lepší, aby bylo možné považovat uložení povinnosti k náhradě za spravedlivé.

Dalším rozšířením dosavadní úpravy je právo poškozeného domáhat se náhrady škody i v případě, kdy se nezletilému škůdci nebránil z důvodu šetrnosti k němu. Jde o výjimku z prevenční povinnosti např. v situaci, kdy poškozený nezakročí proti vzniku

⁹³ FRINTA, O. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 131.

⁹⁴ *Ibidem.*

⁹⁵ VOJTEK, P. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 996.

újmou ze strany nezletilého, protože se jedná o malé dítě a zásah se mu zdá být neadekvátní.⁹⁶

Společně a nerozdílně je s nezletilým - škůdcem povinen škodu nahradit i ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled. Tím jsou nejčastěji rodiče jako zákonní zástupci, ale i další osoby⁹⁷. Postrádá-li nezletilý rozpoznávací či ovládací složku, má povinnost k náhradě škody toliko osoba, jež náležitý dohled zanedbala.⁹⁸

2.4.2 Pořizovací způsobilost

Ohledně způsobilosti poříditi pro případ své smrti platí zvláštní pravidla. Díkci zákona nejsou nespůsobilé osoby způsobilé pořizovat, ledaže se jich týká výjimka v případech zákonem uvedených (§ 1525). Osobami „nespůsobilými“ má zde zákonodárce na mysli ty, kteří nemají svéprávnost v plném rozsahu (ať už pro nedostatek věku, anebo stav duševního zdraví), a vyjadřuje tak jejich nespůsobilost pro právní jednání týkající se projevu poslední vůle, tj. pořizovací nespůsobilost, nikoli nespůsobilost k právním jednáním vůbec.⁹⁹

Jedna z těchto výjimek se týká nezletilých, kteří dovršili věku patnácti let (jako objektivně vymezená věková hranice) a nenabývali plné svéprávnosti. Těm je přiznána způsobilost pořizovat, ovšem jen ve formě veřejné listiny (§ 1526). Zárukou toho, že tento nezletilý projevil svou vůli s rozvahou, vážně, bez donucení a vlivu jiných osob včetně zákonného zástupce, jehož souhlas se nevyžaduje, je tak sepsání notářského zápisu¹⁰⁰.

Tato pravidla se uplatní pro pořizování závětí či dovětkem, u dědické smlouvy jsou však podmínky ještě přísnější. Pro způsobilost uzavřít dědickou smlouvu je zákonem

⁹⁶ NOVOTNÝ, P.; KOUKAL, P. a ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, s. 61.

⁹⁷ Jako osoby povinné dohledem nad nezletilci podle § 422 obč. zák. 1964 byli doposud vypočítáváni dále také (demonstrativně): osvojitelé, budoucí osvojitelé, osoba, již bylo dítě svěřeno do výchovy, poručník, pěstouni, popřípadě ústav, do jehož výchovy bylo dítě svěřeno; jesle, mateřské školy, školy, školní družiny, internáty, zdravotnická zařízení, tělovýchovné organizace a organizace mládeže. ŠKÁROVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, s. 1230, 1231.

⁹⁸ Pouhá existence dohledové povinnosti nicméně povinnost k náhradě škody nezakládá. Poškozený musí zanedbání povinného dohledu tvrdit a prokázat. VOJTEK, P. in ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 999.

⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze. [online]. [cit. 25. 11. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹⁰⁰ Srov. ustanovení § 3026 odst. 2.

požadována zletilost zůstavitele (§ 1584 odst. 1), všechny osoby mladší osmnácti let (byť by byly plně svéprávné) jsou tak k pořízení pro případ smrti dědickou smlouvou nezpůsobilé.

Jelikož se u závěti i dědické smlouvy jedná o ryze osobní právní jednání, u nichž je zastoupení vyloučeno (§ 1496 a 1584 odst. 2), není zastoupení možné ani v případech nezletilých.

2.4.3 Rodinněprávní záležitosti

V oblasti rodinněprávní se s ustanoveními, která mají co do činění s různými věkovými hranicemi, zletilostí a svéprávností, setkáme již z podstaty věci. S vědomím, že dosah do sféry rodinného práva je mnohem rozsáhlejší, zmiňuji jen vybrané instituty.

Jedním z nich je určení otcovství souhlasným prohlášením. Je-li ten, co prohlášení činí, nezletilý a dosud nenabyl plně svéprávnosti, může svůj projev vůle vyjádřit vždy jen před soudem, nikoli před matričním úřadem (§ 779 odst. 2). Protože jde při souhlasném prohlášení o dva jednostranné projevy vůle, tedy nejen může hlásícího se k otcovství, ale i matky, platí omezení v podobě možnosti učinit souhlasné prohlášení toliko vůči soudu pro oba, ať už je částečně svéprávný nezletilec kterýkoli z nich. Smyslem je opět ochranná funkce, kdy soud dohlíží na to, že si nezletilý uvědomuje právní následky s tímto právním jednáním spojené. Podle judikatury je třeba posuzovat způsobilost nezletilého k souhlasnému prohlášení podle toho, zda je takové prohlášení přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých odpovídající jeho věku a zda je nezletilý rodič schopen posoudit význam tohoto prohlášení.¹⁰¹ Stejně tak důvodová zpráva potvrzuje, že „*schopnost nezletilého, který není plně svéprávný, posoudí vždy soud podle obecných ustanovení o posouzení schopností, resp. způsobilosti takových osob*“¹⁰², tj. podle § 31. Schází-li nezletilému tato způsobilost, prohlášení učinit nemůže, a to ani v zastoupení, jelikož jde o právní jednání se statusovými následky. Tomu odpovídá zákonný požadavek, aby prohlášení bylo učiněno osobně.¹⁰³

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 20. 2. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80.

¹⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. [cit. 11. 11. 2014]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹⁰³ FRINTOVÁ, D. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 297.

Jistými specifiky se dále vyznačuje problematika rodičovské odpovědnosti. Zatímco rodiči plně svéprávnému, byť nezletilému, náleží rodičovská odpovědnost v plném rozsahu¹⁰⁴, je u nezletilého rodiče, který plnou svéprávnost nemá, výkon rodičovské odpovědnosti až do nabytí plné svéprávnosti ze zákona pozastaven (§ 868 odst. 1). To znamená, že tento rodič rodičovskou odpovědnost má, ta je ale sistována, ponechána v klidu, a proto ji vykonává jiná osoba.¹⁰⁵ Tou je buď druhý rodič, v jehož rukou se soustřeďuje veškerá rodičovská odpovědnost, nebo poručník, není-li takového druhého rodiče. Výkonu práv a povinností spojených s osobní péčí o dítě se toto omezení netýká, ten nadále nesvéprávnému nezletilému rodiči přísluší. Pokud však schopnosti rodiče nebudou dostatečné ani k tomu, aby se o dítě osobně staral a pečoval o jeho osobu, může soud pozastavit také výkon práva a povinnosti péče o dítě až do doby, kdy rodič plné svéprávnosti nabude.

O způsobilosti uzavřít manželství bylo hovořeno výše v souvislosti s nabýváním plné svéprávnosti.¹⁰⁶

2.4.4 Procesní způsobilost

Pro způsobilost jednat samostatně před soudem jako účastník civilního soudního řízení je rozhodný rozsah svéprávnosti podle hmotného práva, na jehož úpravu právo procesní odkazuje.¹⁰⁷ Nezletilí tak mohou zásadně vykonávat samostatně procesní práva a povinnosti v rozsahu, který odpovídá míře jejich rozumové a volní vyspělosti, anebo v plném rozsahu, pokud již plné svéprávnosti nabyli. Účastník řízení, který procesně způsobilý není, pak musí být zastoupen (§ 22 odst. 1 o. s. ř.). Protože však jednání před soudem může být náročnější než hmotněprávní jednání, jehož se řízení týká, je v občanském soudním řádu zakotvena pojistka.¹⁰⁸ Soud může rozhodnout, že

¹⁰⁴ Za předpokladu, že do rozsahu nebo výkonu nebylo zasaženo z jiného důvodu.

¹⁰⁵ ZUKLÍNOVÁ, M. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 466.

¹⁰⁶ Viz kapitolu 2.2.1 této práce.

¹⁰⁷ Ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále „o. s. ř.“): „Každý může před soudem jako účastník samostatně právně jednat (procesní způsobilost) v tom rozsahu, v jakém je svéprávný.“

¹⁰⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, A. a MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice.* 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, s. 131.

zastoupena má být i nikoli plně svéprávná fyzická osoba (v našem případě tedy nezletilý), ačkoli jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně.¹⁰⁹

Rozsah procesní způsobilosti odpovídá hmotné svéprávnosti taktéž u zvláštních konstrukcí. Je-li nezletilý po přivolení soudu k souhlasu zákonného zástupce se samostatným provozováním obchodního závodu nebo jiné samostatné výdělečné činnosti podle § 33 způsobilý ke všem jednáním s tímto provozem souvisejících, „...*má toto postavení nezletilého přímý dopad i do procesního práva, v řízeních souvisejících s těmito právními jednáními je nezletilý také procesně způsobilý. Totéž platí pro záležitosti týkající se závislé práce nezletilých po dovršení patnáctého roku věku dle § 35 obč. zák. V řízeních souvisejících s právy a povinnosti nezletilého jako zaměstnance je nezletilý procesně způsobilý.*“¹¹⁰ I v těchto řízeních však má předseda senátu možnost nařídit zastoupení nezletilého dle § 23 o. s. ř.

K již řečenému je nutno podotknout, že výše popsaná pravidla neplatí bez výjimky. Někdy je procesními předpisy upravena způsobilost samostatně jednat před soudem odlišně od rozsahu svéprávnosti podle práva hmotného. Procesní způsobilost může být nezletilému přiznána i nad rámec jeho svéprávnosti výslovným ustanovením zákona. Jak již bylo v dřívějším výkladu průběžně upozorňováno, má nezletilý plnou procesní způsobilost např. pro řízení o povolení uzavřít manželství (§ 368 odst. 2 z. z. ř. s.), stejně jako v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o přiznání svéprávnosti a přivolení souhlasu nebo o odvolání souhlasu k samostatnému provozování obchodního závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti (§ 469 odst. 3 z. z. ř. s.).

3 Německá právní úprava svéprávnosti

Svéprávnost (*Geschäftsfähigkeit*) je v Německu upravena v rozsahu ustanovení § 104 až 113 BGB. Vychází se z toho, že každý dospělý má zpravidla plnou způsobilost své jednání a jeho následky posoudit a také své chování ovládnout. Nutnost zjišťovat svéprávnost svého smluvního partnera při každém uzavírání smlouvy by vedla k příliš

¹⁰⁹ Ustanovení § 23 o. s. ř.: „*Vyžadují-li to okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně.*“

¹¹⁰ ŠÍNOVÁ, R. in SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 67, 68.

velké nejistotě v právním styku.¹¹¹ Proto zákon pozitivně neříká, kdo je svéprávný, nýbrž stanoví, komu plná svéprávnost chybí a ohledně jeho jednání určuje pravidla pojatá jako výjimky z obecné způsobilosti právně jednat v plném rozsahu. Jsou to ustanovení ochraňující okruh osob z důvodu jejich nízkého věku nebo duševní poruchy. Zájem na ochraně před tím, aby si tyto osoby samy nezpůsobily újmu, se považuje za tak významný, že není prolomen ani tehdy, považují-li je třetí osoby, se kterými jsou v právním styku, za svéprávné. Dobrá víra ve způsobilost právně jednat není zákonem chráněna.¹¹² Ochrana osob nedisponujících plnou svéprávností má přednost před požadavkem ochrany důvěryhodnosti v právním styku.

Podle systematiky zvolené zákonodárcem lze odpovídajícím způsobem postupně vymezit několik stupňů svéprávnosti, a sice úplnou nesevéprávnost (*Geschäftsunfähigkeit*), omezenou svéprávnost (*beschränkte Geschäftsfähigkeit*) a plnou svéprávnost (*volle Geschäftsfähigkeit*).

Nejdříve hovoří BGB o osobách, které jsou úplně nesevéprávné (*geschäftsunfähig*). Patří sem děti, které ještě nedovršily věku sedmi let, a osoby nacházející se ve stavu chorobné poruchy duševní činnosti vylučující volné určení vůle, pokud tento stav není ze své podstaty přechodný (§104 BGB)¹¹³. Důsledkem pak je, že projev vůle nesevéprávného je absolutně neplatný (*nichtig*) (§ 105 BGB). Proto tyto osoby musí být zastoupeny zákonným zástupcem. Ten projevuje vůli za zastoupeného (§ 164 BGB), ale zároveň i přijímá projevy vůle třetích osob vůči zastoupenému směřující, protože jemu samému platně dojít nemohou (§ 131 odst. 1 ve spojení s § 164 odst. 3 BGB). Zatížen důkazním břemenem ohledně nesevéprávnosti (a zní vyplývající absolutní neplatnosti) je ten, kdo se jí dovolává. To zpravidla nečiní potíže u nesevéprávnosti podmíněné věkem. Problematické už však může být prokázání přítomnosti dlouhotrvající duševní poruchy vylučující svobodný projev vůle v určeném časovém období.¹¹⁴ Zkušenosti z oboru psychiatrie ukazují, že i dlouhodobě psychicky nemocní mají jasné fáze, ve kterých jsou dobře schopni svůj projev vůle posoudit a ovládnout. Je-li projev vůle učiněn

¹¹¹ CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, s. 23.

¹¹² BROX, H. *Allgemeiner Teil des BGB*. 22., neubearb. Aufl. Köln: Heymanns, 1998, s. 128.

¹¹³ Ustanovení § 104 BGB: „*Geschäftsunfähig ist: 1. wer nicht das siebente Lebensjahr vollendet hat, 2. wer sich in einem die freie Willensbestimmung ausschliessendem Zustand krankhafter Störung der Geistigkeit befindet, sofern nicht der Zustand seiner Natur nach ein vorübergehender ist.*“

¹¹⁴ CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, s. 29.

nesvéprávným nacházejícím se právě v takovém „světlém okamžiku“ (*lucidum intervallum*), je platný, protože dotýčný se právě nenachází ve stavu, jenž jeho nesvéprávnost zakládá.^{115; 116}

Omezenou svéprávnost (*beschränkte Geschäftsfähigkeit*) má ten, kdo z důvodu svého věku nebo na základě rozhodnutí soudu, může jednat jen se souhlasem svého zákonného zástupce. Omezeně svéprávní jsou tedy jednak nezletilí ve věku od sedmi do osmnácti let (§ 106 BGB)¹¹⁷, jednak zletilí. Zletilý je omezeně svéprávný za splnění dvou předpokladů. Prvním je ustanovení opatrovníka z důvodu duševní choroby nebo jiné tělesné či mentální poruchy, pro kterou není schopen zčásti nebo zcela obstarávat vlastní záležitosti (§ 1896 BGB). Druhou podmínkou je rozhodnutí soudu o tom, že opatrovanec potřebuje k vymezeným jednáním souhlas svého opatrovníka (tzv. *Einwilligungsvorbehalt* dle § 1903 BGB). Pak se jednání opatrovance řídí stejnými pravidly, která platí pro nezletilé s omezenou svéprávností.¹¹⁸

Plně svéprávná (*voll geschäftsfähig*) je každá zletilá osoba, ledaže se jí týká některá z právě jmenovaných výjimek. Podle ustanovení § 2 BGB se nabývá zletilosti (podle přesného překladu „plnoletosti“ - *Volljährigkeit*) dovršením osmnáctého roku života. Nabytí zletilosti je zde stejně jako v českém právním řádu vázáno výlučně na tuto věkovou hranici. Rozdíl je ovšem v tom, že německé právo nezná nabytí plné svéprávnosti jejím přiznáním či uzavřením manželství. Plná svéprávnost a zletilost se obě vážou toliko k dovršení osmnáctého roku života.

Na osoby, které jednají v duševní poruše pouze dočasněho charakteru (mají tedy plnou svéprávnost), pamatuje ustanovení § 105 odst. 2 BGB. Projevy vůle učiněné ve stavu bezvědomí nebo přechodné poruchy duševní činnosti jsou sankcionovány absolutní neplatností. Ačkoli je negativní následek vady právního jednání - nedostatečné způsobilosti právně jednat - totožný stejně jako u nesvéprávných, odlišují se tyto dva případy tím, že svéprávnost osob spadajících pod § 105 odst. 2 BGB není nijak dotčena, a proto jim mohou dojít cizí projevy vůle.

¹¹⁵ BORK, R. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 357.

¹¹⁶ Na rozdíl od institutu zbavení svéprávnosti (*Entmündigung*), který byl zrušen s účinností od 1.1.1992. Zde se světlé okamžiky nezohledňovaly.

¹¹⁷ Viz dále kapitulu 4.2 této práce.

¹¹⁸ Ustanovení § 1903 BGB odkazuje na užití ustanovení § 108 až 113, 131 odst. 2 a 210 BGB.

4 Svěprávnost nezletilých ve Spolkové republice Německo

Německá koncepce úpravy svěprávnosti spočívá na základech římského práva, jež německé právo recipovalo. V BGB stanoví zákonodárce konkrétní věkové hranice, s nimiž je spojen různý rozsah svěprávnosti. V rámci dříve vymezených legislativně – technických přístupů lze v tomto řešení rozpoznat konstrukci založenou na objektivních prvcích. Objektivně stanovené věkové hranici odpovídá stanovený rozsah způsobilosti působit vlastním jednáním právní následky. Známe-li tedy věk osoby, známe také rozsah její svěprávnosti. Rozumová a volní vyspělost konkrétního jedince zde nehraje roli. Do popředí tak zřetelně vystupuje zájem na jistotě v právním styku, kterým je určení míry svěprávnosti podle pevných věkových hranic odůvodněno.¹¹⁹

4.1 Nesvěprávní nezletilí (*geschäftsunfähig*)

Do dosažení sedmi let věku¹²⁰ jsou nezletilí zcela nesvěprávní (*geschäftsunfähig*) (§ 104 BGB), nejsou tedy způsobilí k žádným právním jednáním. To platí bez výjimky pro všechna právní jednání, ať už jsou jedinci ku prospěchu či nikoli. Ani to, že je dotyčný schopen posoudit význam daného jednání a ovládnout svou vůli, nehraje žádnou roli. Všechny projevy vůle nesvěprávního dítěte jsou absolutně neplatné (*nichtig*) (§ 105 odst. 1 BGB), může proto jednat pouze prostřednictvím zákonného zástupce. Taktéž jednání s přivolením zákonného zástupce, byť zcela přiměřené věku dítěte, je vyloučeno. Proto si šestileté dítě nemůže samo koupit ani cukrovinku, ačkoli k její koupi dostalo od rodiče drobný peněz. Jediným způsobem, jak se vyhnout neplatnosti, je nahlížet na dítě jako na posla.¹²¹ Jako posel totiž dítě neprojevuje vlastní vůli, nýbrž pouze zprostředkovává vůli rodiče.

Zákonnými zástupci jsou zpravidla oba rodiče, kteří společně vykonávají rodičovskou odpovědnost (*elterliche Sorge*), jejíž součástí je zastupování dítěte (§ 1629 odst. 1 BGB). Nemohou-li se rodiče dohodnout v důležitých záležitostech, rozhodne soud na návrh jednoho z rodičů, který z nich má ve věci rozhodnout (§ 1628 BGB).

¹¹⁹ CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, s. 21.

¹²⁰ V den svých sedmých narozenin v 0.00 hod. se nezletilý stává z nesvěprávního omezeně svěprávným. Srov. ustanovení § 187 odst. 2 BGB.

¹²¹ SCHMITT, J. in *Münchener Kommentar zum BGB*, 6. Auflage 2012, § 105 Rn. 29. [online]. [cit. 10. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

Zákonným zástupcem může být také poručník (*Vormund*), který je ustanoven za podmínek § 1773 BGB (zejména je-li dotčen rozsah nebo výkon rodičovské odpovědnosti obou rodičů). Nemůže-li v konkrétním případě rodič či poručník dítě zastoupit, je pro tuto věc ustanoven opatrovník (*Pfleger*) (§ 1909 odst. 1 BGB).

K některým právním jednáním potřebuje zákonný zástupce přivolení soudu (§ 1643 BGB). Jedná se např. o dispozice s nemovitými věcmi a právy k nim, odmítnutí dědictví, nakládání s celým jměním dítěte, převzetí ručení, uzavření nájemní či pachtovní smlouvy nebo jiné smlouvy zavazující k opětovnému plnění, má-li závazek trvat déle než jeden rok po nabytí zletilosti apod. (§ 1643, 1821, 1822 č. 1, 3, 5, 8-11 BGB).

4.2 Omezeně svéprávní nezletilí (*beschränkt geschäftsfähig*)

Nezletilí, kteří již dovršili sedmý rok života, ale ještě nedosáhli zletilosti, tj. osmnáct let věku, jsou tzv. omezeně svéprávní (*beschränkt geschäftsfähig*) (§ 106 BGB)¹²².

Zřejmě by mohlo být přílehavější označovat v této souvislosti nezletilé podobně jako v českém právu za „částečně“ svéprávné, přidržím se však doslovného překladu, neboť je to zákonný termín – slovy zákona jsou nezletilí spadající do této věkové skupiny ve svém jednání „omezení“ (*beschränkt*) ustanoveními § 106 až 113 BGB. Navíc teorie vedle tohoto zákonného pojmu omezené svéprávnosti užívá taktéž výrazu částečné svéprávnosti (*Teilgeschäftsfähigkeit*), ovšem s jiným, zcela specifickým významem.¹²³

Pro právní jednání omezeně svéprávných nezletilých platí precizně vypracovaný systém pravidel, podle kterého může za přesně stanovených podmínek nezletilý jednat buď sám anebo za něj jedná zákonný zástupce. Jedná-li nezletilý sám, je zde několik variant, a sice jednání bez souhlasu zákonného zástupce nebo s jeho souhlasem, předcházejícím či následným. Jde o ustanovení směřující k ochraně majetkových i osobních zájmů nezletilého, k ochraně práv a povinností vyplývajících rodičům z jejich rodičovské odpovědnosti (*elterliche Sorge*), kterou zde vykonávají udělením nebo

¹²² Ustanovení § 106 BGB: „*Ein Minderjähriger, der das siebente Lebensjahr vollendet hat, ist nach Maßgabe der §§ 107 bis 113 in der Geschäftsfähigkeit beschränkt.*“

¹²³ Viz kapitulu 4.3 této práce.

odmítnutím souhlasu s právním jednáním nezletilého, a v neposlední řadě také k ochraně neustále zdůrazňované jistoty v právním styku.¹²⁴

Jednotlivé varianty právního jednání nezletilého s omezenou svéprávností jsou blíže popsány v následujících podkapitolách.

4.2.1 Právní jednání nevyžadující souhlas zákonného zástupce (*zustimmungsfrei*)

Z ustanovení § 107 BGB vyplývá, že nezletilý může samostatně činit takové projevy vůle, které jsou mu právně výhradně ku prospěchu. Toto pravidlo se zakládá na myšlence, že není třeba chránit nezletilého v případech, kdy mu nevznikne žádná újma, a proto nepotřebuje ke svému jednání souhlas zákonného zástupce.¹²⁵

Je třeba zdůraznit, že zákon vyžaduje, aby prospěch byl „právní“ (*rechtlicher Vorteil*), jakékoli hospodářské výhody jsou bez významu. Vždy je třeba posuzovat, jaký dosah bude mít právní jednání nezletilého na jeho právní postavení. Právně nevýhodná jsou všechna právní jednání, jež vedou ke vzniku povinností nebo zániku práv. Vznikají-li nezletilému z právního jednání jak práva, tak i povinnosti (byť jen jediná), nelze je již posoudit jako toliko právně prospěšné. Výklad je zde v zájmu právní jistoty velmi restriktivní.¹²⁶

Zvláštností německého občanského práva jsou tzv. princip oddělení (*Trennungsprinzip*) a tzv. princip abstrakce (*Abstraktionsprinzip*), ze kterých je mj. patrné, že německé právo vychází z nauky o titulu a modu nabytí vlastnického práva. Na základě *Trennungsprinzip* je třeba striktně rozlišovat mezi tzv. zavazovacím jednáním (*Verpflichtungsgeschäft*) a tzv. dispozičním jednáním (*Verfügungsgeschäft*). *Verpflichtungsgeschäft* zakládá povinnost k nějakému plnění¹²⁷, např. povinnost prodávajícího z kupní smlouvy věc předat a převést do vlastnictví kupujícího, a na straně kupujícího povinnost zaplatit kupní cenu a věc převzít. Toto jednání má pouze obligační účinky. Oproti tomu je *Verfügungsgeschäft* jednání, jímž se právo bezprostředně

¹²⁴ KÖHLER, H. *BGB, Allgemeiner Teil: ein Studienbuch*. 36., neu bearb. Aufl. des von Heinrich Lange begr. Werkes. München: Beck, 2012, s. 141.

¹²⁵ SCHMITT, J. in Münchener Kommentar zum BGB, 6. Auflage 2012, § 107 Rn. 27. [online]. [cit. 11. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

¹²⁶ BORK, R. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 363.

¹²⁷ SCHMIDT, R. *Bürgerliches Gesetzbuch - Allgemeiner Teil*. 11. Aufl. Bremen: Schmidt, 2014, s. 31.

převádí, zatěžuje, mění nebo ruší.¹²⁸ Příkladem může být převod vlastnictví u kupované věci. Na základě tohoto jednání dochází ke změně vlastníka. Význam *Abstraktionsprinzip* je pak takový, že *Verpflichtungsgeschäft* a *Verfügungsgeschäft* jsou na sobě nezávislé, tzn. že platnost každého jednání se posuzuje zvlášť. Je-li jedno jednání platné, může být druhé neplatné (a naopak).

Jak tyto principy fungují, lze přehledně demonstrovat na následujícím příkladu: Desetiletý nezletilý si chce koupit nové vydání svého oblíbeného komiksového časopisu. Uzavřením kupní smlouvy (*Verpflichtungsgeschäft*) mu však vzniká povinnost zaplatit za sešit kupní cenu (tj. právní nevýhoda), a proto je taková kupní smlouva bez souhlasu zákonného zástupce neplatná. Výše kupní ceny nehraje roli, to je pouze zmiňovaná hospodářská výhoda. Proto nesejde na tom, zda je cena několikanásobně nižší než obvykle či pouze symbolická. Odděleně a nezávisle na kupní smlouvě se ovšem posoudí platnost převodu vlastnického práva k sešitu. Shoda mezi prodávacem a nezletilcem na tom, že má být převedeno vlastnické právo, je v podstatě další smlouva, tentokrát ovšem s věcněprávními účinky (*Verfügungsgeschäft*). Jelikož je nabytí vlastnictví nezletilci právně výhradně ku prospěchu, je toto jednání platné.¹²⁹

K uzavření oboustranně zavazujících smluv (*gegenseitige Verträge*), ze kterých oběma stranám vznikají povinnosti, proto nezletilí ve věku mezi sedmi a osmnácti lety způsobilí nikdy nejsou. Tak tomu je např. u smlouvy kupní, nájemní, o dílo, ale i o vypůjčce. Nezletilému vypůjčitel sice vzniká právo užívat věc bezplatně, má však povinnost ji vrátit (tj. právní nevýhoda).¹³⁰ Jako příklad smlouvy, k jejímuž uzavření nezletilý výjimečně svéprávný je, uvádí literatura především darovací smlouvu (jako smlouvu toliko jednostranně zavazující - *einseitig verpflichtend*), je-li nezletilec obdarovaným.

Tzv. dispoziční jednání (*Verfügungsgeschäfte*) přináší výhradně právní prospěch jen tehdy, je-li právo převáděno, rušeno, měněno či zatěžováno ve prospěch nezletilého. Sem spadá např. prominutí dluhu nebo nabytí vlastnictví k movité věci dle § 929 odst. 1 BGB (a to i v případě, je-li kupní smlouva jako kauza převodu vlastnického práva neplatná, viz výše *Abstraktionsprinzip*).

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Nezletilý se v takovém případě sice stává vlastníkem, je však povinen k vydání sešitu jako bezdůvodného obohacení zpět prodáváči dle § 812 odst. 1 BGB, neboť kupní smlouva je neplatná.

¹³⁰ Srov. ustanovení § 598, 604 BGB.

Jelikož je smyslem ustanovení § 107 BGB nevyžadovat souhlas k jednáním, která nemohou jakkoli zhoršit právní postavení nezletilce, panuje mezi odborníky v zásadě shoda na tom, že je třeba posuzovat nikoli pouze skutečnost, zda daný projev vůle přináší nezletilému toliko právní výhodu, nýbrž i to, zda mu může přinést nějakou právní nevýhodu.¹³¹ Z tohoto důvodu se připouští, že nezletilý je samostatně způsobilý i k tzv. neutrálním jednáním (*neutrale Geschäfte*), tedy k jednáním, jež pro něj nejsou právně výhodná ani nevýhodná. Nezletilec tak může např. vystupovat jako zástupce, neboť jeho projevy vůle působí na právní postavení jiné osoby, tj. zastoupeného.¹³²

4.2.2 Právní jednání podmíněná souhlasem zákonného zástupce (*zustimmungsbedürftig*)

K veškerým projevům vůle, které nejsou nezletilému toliko právně ku prospěchu, je vyžadován souhlas (*Einwilligung*) jeho zákonného zástupce (§ 107 BGB)¹³³. Podle legální definice je výrazem *Einwilligung* označován souhlas předcházející (§ 183 BGB), výrazem *Genehmigung* pak souhlas následný (§ 184 odst. 1 BGB). Zastřešujícím pojmem pro oba typy souhlasu je *Zustimmung*, proto se obecně všechna právní jednání, jež vyžadují souhlasu zákonného zástupce, označují jako *zustimmungsbedürftig*.

Předcházející souhlas (*Einwilligung*)

Souhlas se svým rozsahem může vztahovat jednotlivě k určitému právnímu jednání (*Einzeleinwilligung*) nebo také k omezenému okruhu více právních jednání (*beschränkter Generalkonsens*). Zatímco nečiní potíže představit si přivolení ke konkrétnímu jednání, např. koupi knihy, je k druhému případu nutno říci více. Je tedy možné, aby byl souhlas svým charakterem obecnější, nikdy však nemůže být zcela neomezený. Neomezeným souhlasem ke všem právním jednáním by se zákonný zástupce zbavoval svých povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti.¹³⁴ Souhlas, který by prakticky postavil nezletilce na roveň osoby s plnou svéprávností, by

¹³¹ Např. BORK, R. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 363. FAUST, F. *Bürgerliches Gesetzbuch: Allgemeiner Teil*. 3. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2013, s. 29.

¹³² FAUST, F. *Bürgerliches Gesetzbuch: Allgemeiner Teil*. 3. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2013, s. 129.

¹³³ Ustanovení § 107 BGB: „Der Minderjährige bedarf zu einer Willenserklärung, durch die er nicht lediglich einen rechtlichen Vorteil erlangt, der Einwilligung seines gesetzlichen Vertreters.“

¹³⁴ SCHMITT, J. in Münchener Kommentar zum BGB, 6. Auflage 2012, § 107 Rn. 14. [online]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

byl v rozporu se smyslem a účelem ustanovení § 107 BGB, neboť takový rozsah svéprávnosti zákonodárce nezletilému jednoznačně přiznat nezamýšlí.¹³⁵

Tento „paušální“ souhlas ke konkrétně nespecifikovaným jednáním může být typicky udělen např. k uskutečnění výletu, každodenní cesty veřejnou hromadnou dopravou do školy nebo k potřebám souvisejícím s pobytem na internátu. Potom zahrnuje souhlas taková jednání, která obvykle tomuto účelu (se zřetelem k daným poměrům) slouží.¹³⁶ Je v zájmu nezletilého, aby byl rozsah souhlasu vykládán v pochybnostech spíše restriktivně.¹³⁷ Podle judikatury souhlas k uzavření smlouvy o poskytování mobilních telekomunikačních služeb nezahrnuje přivolení k nákupu nadstandardně drahých vyzváněcích melodií¹³⁸, souhlas k pořízení řidičského oprávnění neobsahuje souhlas s koupí či nájmem automobilu¹³⁹.

Předcházející souhlas je projev vůle, který může zákonný zástupce učinit vůči nezletilému nebo jeho smluvnímu partnerovi (§ 182 BGB). Až do uskutečnění právního jednání jej lze odvolat (§ 183 BGB). Souhlas může být projevem výslovně i konkludentně a lze jej udělit libovolnou formou, i když je pro právní jednání nezletilého určitá forma vyžadována (§ 182 odst. 2 BGB). Potřebuje-li sám zákonný zástupce přivolení soudu, je jeho souhlas účinný až se soudním přivolením.

Podle ustanovení § 110 BGB¹⁴⁰, označovaného taktéž jako „paragraf o kapesném“ (*Taschengeldparaph*), je smlouva uzavřená bez souhlasu zákonného zástupce platná, pokud nezletilý splnil svou smluvní povinnost prostředky, které mu k tomu účelu nebo k volnému použití byly přenechány zákonným zástupcem nebo třetí osobou¹⁴¹ (souhlasil-li zákonný zástupce). Z doktrinárního hlediska je toto ustanovení většinou spatřováno jako zvláštní druh předcházejícího souhlasu uděleného

¹³⁵ BORK, R. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 369.

¹³⁶ LEIPOLD, D. *BGB I: Einführung und allgemeiner Teil : ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen*. 2., Neubearb. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, s. 119.

¹³⁷ KÖHLER, H. *BGB, Allgemeiner Teil: ein Studienbuch*. 36., neu bearb. Aufl. des von Heinrich Lange begr. Werkes. München: Beck, 2012, s. 147.

¹³⁸ Urteil des Oberlandesgerichts Hamburg vom 10.4.2003, Aktenzeichen 5 U 97/02.

¹³⁹ Urteil des Bundesgerichtshofs vom 19.06.1973, Aktenzeichen VI ZR 95/71.

¹⁴⁰ Ustanovení § 110 BGB: „*Ein von dem Minderjährigen ohne Zustimmung des gesetzlichen Vertreters geschlossener Vertrag gilt als von Anfang an wirksam, wenn der Minderjährige die vertragsmäßige Leistung mit Mitteln bewirkt, die ihm zu diesem Zweck oder zu freier Verfügung von dem Verteter oder mit dessen Zustimmung von einem Dritten überlassen worden sind.*“

¹⁴¹ Prostředky přenechané nezletilému nemusí nutně pocházet od zákonného zástupce. Dostane-li neteř od své tety k desátým narozeninám 50 Euro, může je ve smyslu § 110 použít, zákonný zástupce s tím ovšem musí být srozuměn.

konkludentně.¹⁴² Ukázkovým příkladem, jak se nabízí, je právě případ, kdy nezletilec dostane kapesné. K tomu, aby se mohlo aplikovat ustanovení § 110 BGB je ovšem třeba splnit několik předpokladů.

Zejména musí být nezletilcův dluh zcela splněn (*voll erbracht*), neboť smlouva je platná teprve tehdy, když není nezletilec zavázán k plnění žádných dalších povinností. Kupříkladu rodiče dávají své šestnáctileté dceři týdenní kapesné ve výši 50 Euro. Ta si chce koupit MP3 přehrávač v hodnotě 80 Euro. Pokud z již dříve našetřeného kapesného zaplatí celou částku, je tímto okamžikem smlouva platná. Rozdíl mezi souhlasem uděleným dle § 107 a § 110 BGB je v tom, že první umožňuje nezletilému „zadlužit se“, druhý nikoli.¹⁴³ Zatímco smlouva uzavřená se souhlasem dle § 107 BGB je platná již jejím uzavřením, podle § 110 BGB je platná až zpětně, splněním celého dluhu. Jestliže by na straně nezletilé došlo při koupi MP3 přehrávače jen k částečnému plnění, např. ve splátkách, vztahovala by se na platnost smlouvy pravidla o následném schválení zákonným zástupcem (viz dále).¹⁴⁴ Toto pravidlo je opět odůvodněno ochranou nezletilých, kteří na sebe mohou vzít jen takové povinnosti, kterou mohou (ihned) splnit.

Prostředky mohou být nezletilému poskytnuty k určitému účelu nebo k volnému použití (*zu diesem Zweck oder zu freier Verfügung*). Rozsah tohoto souhlasu je stejně jako v případě § 107 BGB věci výkladu. „Volné použití“ ještě neznamená, že nezletilý má bez vyhrazení konkrétního účelu svolení s kapesným nakládat libovolně. Lze vycházet z toho, že nezletilý může s přenechanými prostředky disponovat jen takovým způsobem, jaký by rodiče obvykle považovali za vhodný. Musí být ve shodě s jejich výchovným působením na svého potomka.¹⁴⁵ V případě čtrnáctiletého chlapce¹⁴⁶, který si z kapesného zakoupil pistoli k zábavním účelům (tzv. airsoftgun) bylo judikováno, že na její koupi se souhlas s užitím kapesného nevztahuje. Udělený souhlas nemůže pokrývat jednání odporující výchovným a etickým zásadám rodičů, kteří zcela zřetelně vůči svému synovi vyjádřili svůj negativní postoj k tomuto typu střelných zbraní.

¹⁴² CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, s. 58.

¹⁴³ FAUST, F. *Bürgerliches Gesetzbuch: Allgemeiner Teil*. 3. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2013, s. 133.

¹⁴⁴ Smlouva by se stala platnou až udělením dodatečného souhlasu zákonného zástupce, ledaže by nezletilý splatil všechny splátky. Pak by se smlouva stala platnou zaplacením poslední splátky.

¹⁴⁵ HIRSCH, Ch. *BGB, allgemeiner Teil*. 7. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2012, s. 244.

¹⁴⁶ Urteil des Amtsgerichts Freiburg vom 24.10.1997, Aktenzeichen 51 C 3570/97.

Co se týká „prostředků“ přenechaných nezletilému k dispozici, nemusí se jednat jen o kapesné v podobě nějaké peněžité částky, i když je to pravidlem. Mohou to být zcela specificky třeba i dopisní známky ze sbírky nezletilého, který má od zákonného zástupce svolení k jejich prodeji či směně za jiné známky.¹⁴⁷ Zajímavou problematikou je to, zda může nezletilý dále volně disponovat i s tím, co na základě § 110 BGB již nabyl (tzv. *Surrogate*). Obecně lze říci, že ano, ovšem jen za podmínky, že hodnota plnění z tohoto následného jednání (*Surrogatgeschäft*) podstatně nepřekročí hodnotu původně přenechaných prostředků. Koupí-li si nezletilý z kapesného knihu, kterou později prodá, aby si z výtěžku pořídil lístek do kina, bude i druhá kupní smlouva platná. Ne tak v případě, kdy si z kapesného nejdříve koupí los do loterie, kde následně vyhraje vysoký finanční obnos. S takto nabytými penězi již volně nakládat nemůže.^{148, 149}

Následný souhlas (*Genehmigung*)

Pokud jednal nezletilý bez potřebného předcházejícího souhlasu zákonného zástupce, závisí platnost jednání na následném schválení (*Genehmigung*) (§ 108 odst. 1 BGB)¹⁵⁰. Takové jednání je tzv. *schwebend unwirksam*, je prozatím neplatné, „kulhá“ ve své platnosti až do udělení následného souhlasu zákonným zástupcem nebo jeho odmítnutí souhlas poskytnout.

Dodatečným schválením je jednání od počátku platné¹⁵¹, odmítnutím souhlasu je jednání nezletilce ex tunc definitivně neplatné. Schválení i odmítnutí může zákonný zástupce učinit jak vůči nezletilci, tak jeho smluvnímu partnerovi.

¹⁴⁷ FAUST, F. *Bürgerliches Gesetzbuch: Allgemeiner Teil*. 3. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2013, s. 134.

¹⁴⁸ SCHMITT, J. in Münchener Kommentar zum BGB, 6. Auflage 2012, § 110 Rn. 31 [online]. [cit. 18. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

¹⁴⁹ Doslova učebnicovým příkladem se stal tzv. *Lotteriefall*, kdy si sedmnáctiletý školák ze svého týdenního kapesného ve výši 3 Marky (M) určeného k volné dispozici, koupil los do loterie. Z výhry, která činila 4000 M, si zakoupil automobil za kupní cenu 3200 M, kterou také v plné výši v hotovosti uhradil. Soud došel k závěru, že výhra ve výši 4000 M nemůže být považována za prostředky přenechané nezletilci ve smyslu § 110, a proto je kupní smlouva neplatná. I v poskytnutí kapesného hraje stále důležitou roli souhlas zákonného zástupce. Pokud se takový souhlas vztahuje na nakládání s částkou 3 M, je nepochybné, že obnos 400 M zřetelně hranice souhlasu překročil. Urteil des Reichsgerichts vom 29.9.1910, Aktenzeichen IV 566/09, RGZ 74/234.

¹⁵⁰ Ustanovení § 108 odst. 1 BGB: „*Schließt der Minderjährige einen Vertrag ohne die erforderliche Einwilligung des gesetzlichen Verteters, so hängt die Wirksamkeit des Vertrags von der Genehmigung des Vertreters ab.*“

¹⁵¹ Následný souhlas působí nazpět s účinky od okamžiku, kdy bylo právně jednáno (§ 184 odst. 1 BGB).

Udělení souhlasu není vázáno na žádnou lhůtu, ledaže smluvní partner k jeho udělení zákonného zástupce vyzve. Tuto možnost poskytuje zákonodárce k ochraně druhé smluvní strany, která má zájem na tom, aby stav dosud nevyjasněné neplatnosti (*Schwebezustand*) byl ukončen. Nevyjádří-li se po vyzvání zákonný zástupce ve lhůtě dvou týdnů, platí, že poskytnout souhlas odepřel (§ 108 odst. 2 BGB). Pokud zástupce svůj dodatečný souhlas či odmítnutí již vyjádřil vůči nezletilému a až poté byl vyzván smluvním partnerem k vyjádření ohledně souhlasu, nastupuje opět *Schwebezustand* a schválení jednání může být učiněno toliko vůči smluvnímu partnerovi.

Nabyli-li nezletilý mezitím plné svéprávnosti (tj. dosáhl zletilosti), nestává se jednání kulhající ve své platnosti *ipso iure* platným. Schválit své jednání může nyní původně nezletilý namísto svého zákonného zástupce sám (§ 108 odst. 3 BGB).

Pokud ten, kdo s nezletilcem uzavřel smlouvu, nevěděl, že jedná s nezletilým, má až do případného udělení následného souhlasu právo smlouvu zrušit (*widerrufen*) (§ 109 odst. 1 BGB). Naopak ten, kdo ví, že jedná s nezletilým, zná rizika ohledně platnosti takového jednání, a proto mu právo zrušit smlouvu nepřísluší. Výjimka platí jen pro případ, že nezletilec nepravdivě druhé smluvní straně tvrdil, že jedná s potřebným souhlasem zákonného zástupce (§ 109 odst. 2 BGB).

Jednostranná jednání

Pro jednostranná právní jednání neplatí totožná pravidla jako při uzavírání smluv. Také k jednostranným právním jednáním, která nejsou pro nezletilého toliko právně výhodná, potřebuje nezletilý předcházející souhlas (*Einwilligung*) zákonného zástupce. Následné schválení (*Genehmigung*) je však pro tyto případy zásadně vyloučeno. Zatímco si při uzavírání smlouvy může druhá smluvní strana rozmyslet, zda chce rizika spojená s jednáním nezletilého podstoupit, adresát jednostranného jednání tuto možnost nemá. Proto zákon na ochranu těchto osob stanoví, že takové jednání je bez předcházejícího souhlasu od počátku neplatné (§ 111 BGB), *Schwebezustand* nenastává. Cílem je zabránit tomu, aby platnost nezletilcova jednání jako je např. výpověď nebo odstoupení nezávisela na dodatečném schválení.¹⁵²

¹⁵² Výjimka platí v případě, kdy adresát jednostranného právního jednání vzal nezletilost jednajícího výslovně na vědomí a je srozuměn s tím, že platnost právního jednání bude záviset na dodatečném schválení zákonným zástupcem. Pak jej není třeba chránit, aplikují se ustanovení § 108 a 109. (Toto

Další pojistkou je možnost požadovat po nezletilém, aby to, že jedná se souhlasem zákonného zástupce, doložil písemně. Pokud tak neučiní, může adresát toto právní jednání bezodkladně odmítnout (*zurückweisen*), což má za následek neplatnost nezletilcova jednání, přestože bylo předem schváleno. Byla-li však druhá strana zákonným zástupcem o poskytnutí souhlasu uvědoměna, nemá právo „odmítnutí platnosti“ učinit (§ 111 BGB).

Těmito opatřeními se tak předchází vzniku nejistoty druhé strany o tom, zda nezletilý jednal se souhlasem či nikoli.

4.3 Částečně svéprávní nezletilí (*teilgeschäftsfähig*)

Pro právní jednání ve dvou specifických oblastech týkajících se výdělečné činnosti, je zákonodárcem umožněno, aby se nezletilý stal částečně svéprávným (*teilgeschäftsfähig*). Částečnou svéprávností se rozumí, že nezletilý není ve svém jednání omezen všemi pravidly obvykle platícími pro nezletilé jako omezeně svéprávné (*beschränktfähig*), nýbrž má pro daná jednání v zásadě svéprávnost plnou¹⁵³. Zákonný zástupce ztrácí oprávnění za nezletilého jednat v takovém rozsahu, který odpovídá této částečné svéprávnosti.

4.3.1 Souhlas zákonného zástupce k samostatnému provozu výdělečné činnosti

Se souhlasem zákonného zástupce a soudu se může nezletilý stát způsobilým k samostatnému provozu výdělečné činnosti. Nabývá tak svéprávnost k právním jednáním, jež s sebou tato činnost přináší (§ 112 BGB)¹⁵⁴. V těchto záležitostech pak jedná samostatně bez spolupůsobení zákonného zástupce.

Výdělečná činnost (*Erwerbsgeschäft*) ve smyslu § 112 BGB je každá samostatná, dovořená, profesionálně vykonávaná činnost za účelem dosažení zisku.¹⁵⁵

pravidlo dovozuje doktrína s judikaturou, v zákoně obsaženo není. Např. BROX, H. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. 15. verb. Aufl. Köln: Heymanns, 1991, s. 132).

¹⁵³ Proto také nazývaná „částečná“, neboť nezletilec je částečně (tedy pro danou oblast) plně svéprávný.

¹⁵⁴ Ustanovení § 112 odst. 1 BGB: „*Ermächtigt der gesetzliche Vertreter mit Genehmigung des Familiengerichts den Minderjährigen zum selbständigen Betrieb eines Erwerbsgeschäfts, so ist der Minderjährige für solche Rechtsgeschäfte unbeschränkt geschäftsfähig, welche der Geschäftsbetrieb mit sich bringt. Ausgenommen sind Rechtsgeschäfte, zu denen der Vertreter der Genehmigung des Familiengerichts bedarf.*“

¹⁵⁵ WENDTLAND, H. in Beck'scher Online-Kommentar, § 112 Rn. 2. [online]. [cit. 18. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

Spadá sem zejména provoz obchodního závodu, řemeslná, umělecká nebo vědecká činnost, a dále také výkon činnosti obchodního zástupce nebo společníka v osobní obchodní společnosti.¹⁵⁶ Aby byl splněn znak samostatnosti, musí jít o výdělečnou činnost plánovitou, nikoli pouze přechodného charakteru, kde vedení podléhá rozhodnutím nezletilého. Je-li výdělečná činnost vedena sice jménem nezletilého, ale fakticky vykonávána jinou osobou, nelze ji považovat za samostatnou.¹⁵⁷

K jakým právním jednáním je nezletilý po udělení souhlasu způsobilý, se řídí povahou výdělečné činnosti. V potaz přichází vše, co je k jejímu náležitému provozu potřeba, např. nájem prostor k podnikání, nákup a prodej zboží, uzavírání pracovních smluv se zaměstnanci, placení daní. Taktéž se připouští vstup do zaměstnavatelské organizace.¹⁵⁸ Souhlas však nepokrývá jednání, k nimž by i zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu. Nezletilý tak nebude moci uzavřít smlouvu o úvěru, vystavit směnku či udělit prokuru (§ 1643 odst. 1, 1822 BGB).

Jednou udělený souhlas může vzít zákonný zástupce zpět, opět však s přivolením soudu, který zkoumá, zda je zpětvzetí v zájmu nezletilého.

4.3.2 Souhlas zákonného zástupce k uzavření pracovního poměru

Druhou oblastí, ve které lze nezletilého učinit taktéž částečně svéprávným (*teilgeschäftsfähig*), je výdělečná nesamostatná činnost. Podle § 113 BGB může zákonný zástupce nezletilého zmocnit k uzavření pracovního poměru (*Arbeits-/Dienstverhältnis*). Absence znaku samostatnosti (i když neplatí zcela bezvýjimečně) je co se týče povahy činnosti hlavním rozdílem oproti § 112 BGB.

Udělením souhlasu zákonného zástupce, k němuž není tentokrát přivolení soudu zákonem vyžadováno,¹⁵⁹ je nezletilý způsobilý k uzavření pracovního poměru (stejně jako k jeho zrušení) a k právním jednáním spojeným s plněním povinností z takového poměru vyplývajících (§ 113 odst. 1 BGB)¹⁶⁰. Výjimka platí opět ohledně právních

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ Ibidem. § 112 Rn. 3.

¹⁵⁸ SCHMITT, J. in Münchener Kommentar zum BGB, 6. Auflage 2012, § 112 Rn. 16. [online]. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

¹⁵⁹ Je-li zákonným zástupcem poručník, který udělit souhlas odmítá, může být jeho souhlas nahrazen rozhodnutím soudu (§ 113 odst. 3 BGB). Souhlas rodiče nahradit nelze.

¹⁶⁰ Ustanovení § 113 odst. 1 BGB: „*Ermächtigt der gesetzliche Vertreter den Minderjährigen, in Dienst oder in Arbeit zu treten, so ist der Minderjährige für solche Rechtsgeschäfte unbeschränkt geschäftsfähig, welche die Eingehung oder Aufhebung eines Dienst- oder Arbeitsverhältnisses der gestatteten Art oder*

jednání, k nimž by i zákonný zástupce potřeboval schválení soudu. Nezletilý tak může např. uzavřít pracovní smlouvu a podílet se také na jiných ujednáních ohledně pracovních podmínek a odměny za práci, dát výpověď nebo se stát členem odborové organizace. Může uzavřít i nájemní smlouvu, vykonává-li práci daleko od svého bydliště.¹⁶¹ Nezletilec je taktéž způsobilý otevřít si účet u banky pro účely vyplacení mzdy/platu (*Lohn-/Gehaltskonto*), se samotnými penězi již však samostatně nakládat nemůže. Odměna za práci totiž patří ke jmění dítěte, jehož správa náleží podle § 1626 BGB zákonnému zástupci. Za účelem nakládání s odměnou by proto zákonný zástupce musel udělit další souhlas dle § 110 BGB („paragraf o kapesném“). S výjimkou tohoto omezení disponovat s nabytými prostředky si myslím, že lze shrnout, že výklad pracovněprávní svéprávnosti je značně extenzivní.

Zákonný zástupce může svůj souhlas kdykoli vzít zpět nebo jej jen omezit (na rozdíl od § 112 BGB, kde lze souhlas vzít zpět jen vcelku a ještě s přivolením soudu). Omezení může např. představovat přání rodiče, aby si potomek hledal práci jen v místě bydliště a nikoli i v okolních městech, nebo vyloučení konkrétních činností. Zpětvzetí či omezení má účinky *ex nunc*.

Byl-li souhlas udělen jen pro jeden konkrétní případ, v pochybnostech platí, že se svolení vztahuje na všechny poměry stejného druhu (§ 113 odst. 4 BGB). Může jít i o práci v příbuzném oboru, podobnost se posoudí podle konkrétních okolností. Totožnost se tedy nevyžaduje, svolení nechat se zaměstnat jako číšník už však nezahrnuje možnost pracovat jako obsluha v nočním podniku; ani činnost na pozici servírky nelze připodobnit k výpomoci v domácnosti.¹⁶²

4.4 Postavení nezletilého ve zvláštních oblastech

Pro úplnost uvádím přehled zvláštních úprav, kterým byla věnována pozornost také v závěru části věnované české právní úpravě. Zaměřuji se již jen na nejdůležitější pravidla.

die Erfüllung der sich aus einem solchen Verhältnis ergebenden Verpflichtungen betreffen. Ausgenommen sind Verträge, zu denen der Verteter der Genehmigung des Familiengerichts bedarf.“

¹⁶¹ CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, s. 90, 91.

¹⁶² SCHMITT, J. in *Münchener Kommentar zum BGB*, 6. Auflage 2012, § 113 Rn. 46. [online]. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

Deliktní způsobilost

Pro deliktní způsobilost stanoví zákon § 828 BGB obdobně jako u svéprávnosti věkové hranice. Děti do dovršení sedmi let nemají žádnou deliktní způsobilost, jsou deliktně nezpůsobilé (*deliktsunfähig*), nezletilí ve věku od sedmi do osmnácti let jsou omezeně deliktně způsobilí (*beschränkt deliktsfähig*). Rozhodující je jejich schopnost posoudit a rozpoznat svou odpovědnost (*Ensicht zur Erkenntnis der Verantwortlichkeit*), tzn. schopnost si uvědomit, že dané jednání je v rozporu s právem a nutnost nést negativní následky z toho plynoucí.¹⁶³ Schopnost ovládnout své jednání nehraje roli.¹⁶⁴

Zvláštní pravidla platí pro oblast úpravy náhrady škody¹⁶⁵ způsobené dopravní nehodou. Způsobí-li nezletilý, který dovršil sedm nikoli však deset let, škodu v souvislosti s dopravní nehodou, není povinen k její náhradě, ledaže by škodu způsobil úmyslně (§ 828 odst. 2 BGB). Důvodem pro vyšší věkovou hranici je poznatek, že děti v tomto věku většinou ještě nejsou schopny správně odhadnout rychlost a vzájemnou vzdálenost jedoucích vozidel a v často nepřehledné dopravní situaci se nedokáží zorientovat.¹⁶⁶ Zde tedy platí výjimka, nezletilý je omezeně deliktně způsobilý, ale až od deseti let.

Požizovací způsobilost (*Testierfähigkeit*)

Požizovací způsobilost (*Testierfähigkeit*) nastupuje s dovršením šestnáctého roku věku (§ 2229 odst. 1 BGB). K pořízení závěti nepotřebuje nezletilý souhlas zákonného zástupce, závěť však musí mít formu veřejné listiny. I zde je nařízením formy sledována ochrana nezletilého prostřednictvím poradní funkce notáře.

K uzavření dědické smlouvy je vyžadováno, aby měl zůstavitel plnou svéprávnost. Zvláštní výjimka ovšem platí tehdy, vstoupil-li již nezletilý do manželství. Takový nezletilý je způsobilý uzavřít dědickou smlouvu se svým manželem (§ 2275 odst. 2 BGB). Jelikož nejnižší sňatečný věk je šestnáct let (viz dále), uplatní se tato věková hranice i v tomto případě. Nezletilý ale potřebuje souhlas zákonného zástupce, protože je stále omezeně svéprávný.

¹⁶³ CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, s. 137.

¹⁶⁴ HIRSCH, Ch. *BGB, allgemeiner Teil*. 7. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2012, s. 249.

¹⁶⁵ Škoda je v německém právu újmou v majetkové i nemajetkové sféře.

¹⁶⁶ HIRSCH, Ch. *BGB, allgemeiner Teil*. 7. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2012, s. 249.

Sňatečná způsobilost (*Ehefähigkeit*)

Uzavřít sňatek je zpravidla možné až dovršením osmnáctého roku věku. Slovy zákona nemá být manželství uzavíráno (*soll nicht eingegangen werden*) před dosažením zletilosti (§ 1303 odst. 1 BGB). I zde však stejně jako v českém právu platí ohledně nezletilých výjimka. Nezletilý může uzavřít sňatek s povolením soudu, pokud dovrší šestnácti let a snoubenec, s nímž má být manželství uzavřeno, je již zletilý (§ 1303 odst. 2 BGB). Smyslem požadavku, aby byl alespoň jeden z partnerů zletilý, je zachovat schopnost samostatného fungování rodiny. Uzavřením manželství se totiž nenabývá plné svéprávnosti, nezletilý zůstává i nadále omezeně svéprávným.

Zákonný zástupce může uzavření manželství zabránit tzv. odporem (*Widerspruch*)¹⁶⁷. V takovém případě smí soud udělit povolení k uzavření manželství, jen pokud se tento odpor nezakládá na pádných důvodech (*triftige Gründe*). Tímto důvodem může být např. ohrožení školního vzdělávání nezletilce, majetková nezabezpečenost budoucí rodiny nebo výrazný věkový rozdíl mezi snoubenci.¹⁶⁸ Žádný z jmenovaných důvodů však sám o sobě neobstojí, vždy je třeba zvážit okolnosti každého případu zvlášť.¹⁶⁹

Procesní způsobilost (*Prozessfähigkeit*)

Procesní způsobilost vychází z hmotněprávní úpravy svéprávnosti. Podle § 52 německého občanského soudního řádu¹⁷⁰ je každý natolik procesně způsobilý, nakolik se může smluvně zavázat (*durch Veträge verpflichten*). Z toho lze bez větších úvah vyvodit, že děti do sedmi let věku jsou procesně nezpůsobilé (*prozessunfähig*). To, co už by však na první pohled zřejmě být nemuselo, je procesní nezpůsobilost u nezletilých s omezenou svéprávností (*beschränkte Geschäftsfähigkeit*). Ustanovení o procesní způsobilosti je třeba totiž rozumět tak, že procesně způsobilý je jen ten, kdo se může smluvně zavazovat zcela samostatně. Jelikož omezeně svéprávný jedná zásadně se

¹⁶⁷ Jedná se o projev nesouhlasu se vznikem manželství vůči soudu, který má o povolení sňatku rozhodovat.

¹⁶⁸ WELLENHOFER, M. in Münchener Kommentar zum BGB, 6. Auflage 2012, § 1303 Rn. 18. [online]. [cit. 15. 11. 2014]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.

¹⁶⁹ Ibidem, Rn. 16.

¹⁷⁰ Zákon ze dne 12.9.1950, Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů (dále „ZPO“).

spolupůsobením zákonného zástupce, je staven na roveň nesvéprávných nezletilců. Omezenou procesní způsobilost ZPO nezná.¹⁷¹

Částečná svéprávnost (*Teilgeschäftsfähigkeit*) se v procesním právu odrazí. Částečně svéprávní nezletilí, tj. ti, kteří mají plnou svéprávnost, ovšem věcně ohraničenou dle § 112 a 113 BGB, mohou samostatně vykonávat procesní práva a povinnosti ve stejném rozsahu, ve kterém jsou způsobilí k právním jednáním v rámci samostatné výdělečné činnosti nebo pracovního poměru.

5 Srovnání právních úprav

Již v samotných východiscích a základních principech lze pozorovat rozdílnost obou srovnávaných úprav. Česká úprava zvolila jako kritérium pro posouzení svéprávnosti nezletilých jejich rozumovou a volní vyspělost, nabývání svéprávnosti je postupné. Německé právo jde naopak cestou pevných věkových hranic a jim odpovídajícímu rozsahu svéprávnosti, pro jehož určení jsou stanovena podrobná pravidla. Ta se týkají především nezletilých ve věkovém rozmezí sedm až osmnáct let, protože do dovršení sedmého roku věku jsou zcela nesvéprávní. Pro posouzení toho, zda může nezletilý jednat samostatně, je pak rozhodujícím kritériem právní prospěch. To je hledisko velmi přísné. Jeho aplikací totiž, jak vyplývá z výkladu výše, dochází k tomu, že nezletilému je umožněno jednat naprosto samostatně jen poskrovnu. Až na drobné výjimky je fakticky neustále potřebná součinnost se zákonným zástupcem. Německé právo odmítá zohledňovat např. výhodnost po majetkové stránce, neboť by to příliš často vyvolávalo pochybnosti a nutnost zkoumat, co je v konkrétním případě ekonomicky výhodné a co již nikoli. Takové kritérium již představuje pro německé pojetí nechtěný prvek nejistoty, a proto se mu vyhýbá. V České republice se povaha právního jednání nezletilého posuzuje mnohem komplexněji, kromě právních důsledků se mimo jiné přihlíží právě i k předmětu a hodnotě plnění.

Spodní věková hranice, do jejíhož dosažení nemají děti žádnou svéprávnost, v našem právním řádu zakotvena není, v historii se však již objevovala. Důvodem pro zakotvení takové hranice je právní jistota, což jednoznačně vyplývá také ze studia

¹⁷¹ I z tohoto pravidla nicméně existují výjimky. Nezletilý manžel má např. plnou procesní způsobilost ve věcech manželských (*in Ehesachen*). Ustanovení § 125 odst. 1 zákona ze dne 17.12.2008, Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, ve znění pozdějších předpisů.

německé úpravy. Domnívám se však, že řešení bez této hranice lépe odpovídá českému vnímání postupného nabývání svéprávnosti, pokládám je za vyhovující a nevidím v této oblasti žádné naléhavé důvody ke změnám. Myslím si, že i děti v předškolním věku již způsobilost posoudit jednoduchá právní jednání mají, což náš právní řád také reflektuje. Navíc by v této záležitosti jistě vyvstávala řada nikoliv snadno zodpověditelných otázek, např. k jakému konkrétnímu věku tuto hranici vztáhnout. I v Německu se vedou diskuze o tom, zda je hranice sedmi let přiměřená a zda by se neměla snížit.

Jednání se souhlasem zákonného zástupce obsahují oba zákoníky, uplatní se však za zcela odlišných podmínek. Dle české úpravy je nezletilému umožněno jednat se svolením (a tedy i pod kontrolou) zákonného zástupce v případech, kdy jeho rozumová a volní vyspělost s ohledem na povahu právního jednání není dostatečná. Je to tedy jakási „nástavba“ pro složitější právní jednání, jež přesahují vlastní rozsah svéprávnosti jednajících. V Německu potřebuje nezletilec (dovršil-li věk sedm let) ke svému právnímu jednání souhlas takřka vždy. Tento přísný požadavek je částečně rozvolněn ustanovením tzv. „paragrafu o kapesném“, který lze také považovat za předcházející souhlas, a dále také tím, že jednání bez předcházejícího souhlasu je toliko podmíněně neplatné a zákonný zástupce je může schválit dodatečně.

Myslím si, že jistou podobnost lze vyzorovat u vymezování rozsahu, v jakém lze předcházející souhlas udělit. Podle obč. zák. se má vztahovat k určitému právnímu jednání nebo dosažení určitého účelu, právní jednání musí být ve shodě se zvyklostmi soukromého života a nesmí být zákonem zvlášť zakázáno. Vymezení podmínek jednání v rámci uděleného souhlasu je výslovné a poměrně konkrétní, což vítám. BGB k tomu naopak mlčí, problematika je však bohatě zpracována teorií a judikaturou. Možnost udělit souhlas k dosažení určitého účelu zahrnujícího soubor více právních jednání se v Německu taktéž dovozuje. Dle mého názoru bychom i u nás mohli do budoucna přihlédnout k německému výkladu, že je v zájmu ochrany nezletilého, aby byl tento „generální“ souhlas v pochybnostech interpretován spíše restriktivně.

Český občanský zákoník převzal z BGB úpravu samostatného provozování výdělečné činnosti nezletilým. Inspiroval se jedním z mála ustanovení, které zmírňují jinak přísná pravidla německé úpravy. Přestože jsou pojetí obou právních řádů tak odlišná, k převzetí došlo takřka v doslovném znění. Domnívám se však, že dané

ustanovení do naší systematiky pojetí svéprávnosti nezletilých zapadá, a nevidím důvod, proč by nemělo fungovat.

Oba zákoníky se v rámci úpravy svéprávnosti nezletilých zabývají jejich svéprávností i v oblasti pracovněprávní. Česká úprava je liberálnější než ta německá, a to i za platného (a tolik kritizovaného) právního stavu, kdy je u nás umožněno zákonnému zástupci pracovněprávní vztah nezletilého zrušit. Zatímco tak může učinit, jen v odůvodněných případech (považuje-li to za nutné s ohledem na vzdělání, vývoj nebo zdraví nezletilého) a navíc s přivolením soudu, německé úpravě je taková limitace neznámá. Jednak může nezletilec uzavřít pracovní smlouvu pouze se souhlasem zákonného zástupce, jednak může zákonný zástupce tento souhlas kdykoli a z jakéhokoli důvodu vzít zpět. K tomu navíc nutno podotknout, že se tak děje bez součinnosti se státní mocí v podobě soudního přivolení. Lze očekávat, že tato oblast dozná u nás v brzké době legislativních změn. S navrhovaným návratem ke stavu, kdy zákonný zástupce nemůže žádným způsobem zasáhnout, se zcela neztotožňuji.

Oba studované právní řády v návaznosti na obecnou úpravu svéprávnosti specifikují také deliktní, pořizovací nebo procesní způsobilost nezletilých. Z uvedeného přehledu zvláštních úprav mne nejvíce zaujalo, že důsledkem uzavření manželství nezletilým není dle BGB nabytí plné svéprávnosti. To považuji za značně nepraktické, obzvlášť k německé koncepci svéprávnosti. Připouští-li právní řád ve výjimečných případech vstoupit nezletilé osobě do manželství, pokládám za adekvátní spojit jeho vznik s nabytím svéprávnosti v plném rozsahu.

Plné svéprávnosti lze v České republice nabýt před dovršením věku osmnácti let uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti; v Německu platí hranice osmnácti let bez výjimky. S ohledem nejen na právě řečené lze shrnout, že problematiku úpravy svéprávnosti sice nelze právně uchopit jinak než zobecňováním, český kodex však bere více na zřetel různé odchylky.

Závěr

Pojetí úpravy svéprávnosti nezletilých v České republice a Německu je značně rozdílné. To je zapříčiněno zejména tím, na jakou hodnotu ten či onen právní řád dává větší důraz, každé řešení je ovlivněno jiným historickým vývojem a společenskými vztahy. Rovněž je důležité mít na paměti, že každá koncepce je zasazena do podmínek jiného právního řádu, z jehož kontextu ji nelze vytrhávat. Proto také nelze říci, že jeden přístup je správný a druhý špatný.

Pokud bych obě úpravy srovnávala za platnosti obč. zák. 1964, jistě bych té naší vytkla přílišnou sporost. Rozebíraná problematika však byla přijetím obč. zák. doplněna a rozšířena způsobem, který hodnotím kladně. Možnost udělit souhlas k určitému právnímu jednání je prvek praktický, o jehož uplatnění nemám pochyb. Dále náš právní řád tradičně dovoľoval vykonávat nezletilým závislou práci, proto se mi jeví jako logické, že nyní taktéž připustil, aby nezletilec mohl podnikat. Institut přiznání svéprávnosti bude z podstaty věci využíván spíše okrajově, nicméně si dokáží představit, že v určitých situacích bude plné osamostatnění po právní stránce nezletilému ku prospěchu a usnadní mu praktický život.

Českou úpravu lze celkově zhodnotit jako pojetí, které zohledňuje postupné duševní vyzrávání nezletilců a jedinečný vývoj každého jednotlivce. Odráží se zde hodnoty, na kterých staví celý občanský zákoník, jako je autonomie vůle a svoboda člověka.

Německé řešení klade jednoznačně největší důraz na princip právní jistoty. Pro určení míry svéprávnosti nezletilého jsou zvolena exaktní kritéria objektivní povahy. Důsledkem tohoto přístupu je pak jistá mechaničnost zapříčiňující odklon od osobnosti jednotlivce a jeho vyspělosti.

Přestože považuji německou úpravu po teoretické stránce za velice zajímavou, pokládám české pojetí za flexibilnější a také přirozenější. Jen stěží si dokáží představit, že si lidé bez právního vzdělání v každodenním životě vůbec uvědomují, jakou spleť pravidel je právní jednání nezletilých regulováno. Nejednou jsem si při studiu v Německu a psaní této práce vzpomněla na slova V. Urfuse o tom, že BGB *“byl zákoníkem vzdělaných a kvalifikovaných juristů; platilo to nejen o jeho tvůrcích, ale také o jeho uživatelích“*.

Seznam zkratek

BGB	zákon ze dne 18.8.1896, Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů
Listina	usnesení předsednictva České národní rady 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
obč. zák.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
obč. zák. 1950	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
obč. zák. 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
obecný zákoník občanský	cisařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva o PD	sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
ZPO	zákon ze dne 12.9.1950, Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů
z. z. ř. s.	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
živ. zák.	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Použité prameny a literatura

Monografie, komentáře, sborníky

- [1] BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 6. dopl. a podstatně přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, 464 s. ISBN 978-807-4002-830.
- [2] BORK, R. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, 724 s. ISBN 31-614-7570-4.
- [3] BROX, H. *Allgemeiner Teil des BGB*. 22., neubearb. Aufl. Köln: Heymanns, 1998, 388 s. ISBN 34-522-4044-4.
- [4] CZEGUHN, I. *Geschäftsfähigkeit - beschränkte Geschäftsfähigkeit - Geschäftsunfähigkeit: Grundlagen, Rechtsfolgen, Sonderfragen*. Berlin: Schmidt, 2003, 199 s. ISBN 3-503-07474-0.
- [5] DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I, II: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- [6] DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 429 s. ISBN 978-80-7478-326-5.
- [7] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [8] FAUST, F. *Bürgerliches Gesetzbuch: Allgemeiner Teil*. 3. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2013, 286 s. ISBN 978-3-8329-5757-5 .
- [9] HIRSCH, Ch. *BGB, allgemeiner Teil*. 7. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2012, 452 s. ISBN 978-3-8329-7012-3.
- [10] HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 586 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- [11] HŮRKA, P. a kol. *Zákoník práce a související ustanovení občanského zákoníku: s podrobným komentářem k 1.1.2014*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Olomouc: ANAG, 2014, 1063 s. ISBN 978-80-7263-857-4.
- [12] KNAPPOVÁ, M. *Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, 115 s.

- [13] KÖHLER, H. *BGB, Allgemeiner Teil: ein Studienbuch*. 36., neu bearb. Aufl. des von Heinrich Lange begr. Werkes. München: Beck, 2012, 321 s. ISBN 978-3-406-63798-8.
- [14] KŘIVÁČKOVÁ, J.; HAMULÁKOVÁ, K.; TINTĚRA, T a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, 241 s. ISBN 978-807-4002-946.
- [15] LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-807-4005-299.
- [16] LEIPOLD, D. *BGB I: Einführung und allgemeiner Teil : ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen*. 2., neubearb. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, 466 s. ISBN 3-16-147882-7.
- [17] MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, 269 s. ISBN 80-859-0301-6.
- [18] MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-808-7576-731.
- [19] NOVOTNÝ, P.; KOUKAL, P. a ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, 139 s. ISBN 978-80-247-5165-8.
- [20] SCHMIDT, R. *Bürgerliches Gesetzbuch - Allgemeiner Teil*. 11. Aufl. Bremen: Schmidt, 2014, 444 s. ISBN 978-3-86651-148-4.
- [21] SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, 1398 s. ISBN 978-807-4005-060.
- [22] ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-8.
- [23] ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 731 s. ISBN 978-80-7478-457-6.
- [24] ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1479 s. 978-80-7478-630-3.
- [25] ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.
- [26] URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. a KINCL, J. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: Beck, 1995, 386 s. ISBN 8071790311.

- [27] WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.
- [28] WINTEROVÁ, A. a MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, 621 s. ISBN 978-807-2019-403.
- [29] ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, 189 s. ISBN 978-807-2019-182.

Odborné články

- [1] FRINTA, O. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 58-66. ISSN 1210-6348.
- [2] GREGOROVÁ, Z.; STAVINHOVÁ, J. a HRUŠÁKOVÁ, M. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*. 1997, č. 2, s. 53-60. ISSN 1210-6410.
- [3] PILÍK, Václav. Přiznání svéprávnosti nezletilému podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 10, s. 349-352. ISSN 1210-6410.
- [4] VYSOKAJOVÁ, M. K hlavním změnám v pracovním právu v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Rekodifikace & praxe*. 2014, č. 9, s. 13-21. ISSN 1805-6822.

Právní předpisy

- [1] Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch.
- [2] Civil Code of Quebec, S.Q. 1991, c. 64. Dostupný z WWW: <<http://ccq.lexum.com/ccq/en>>.
- [3] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
- [4] Usnesení předsednictva České národní rady 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

- [5] Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- [6] Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- [7] Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- [8] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- [9] Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
- [10] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- [11] Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
- [12] Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [13] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [14] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- [15] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- [16] Zákon ze dne 12.9.1950, Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů.
Dostupný z WWW: <www.beck-online.de>.
- [17] Zákon ze dne 17.12.2008, Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, ve znění pozdějších předpisů.
Dostupný z WWW: <www.beck-online.de>.
- [18] Zákon ze dne 18.8.1896, Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný z WWW: <www.beck-online.de>.

Judikatura

- [1] Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 23. 12. 1987, sp. zn. 6 Cz 45/87.
- [2] Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 20. 2. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80.
- [3] Spolková republika Německo. Urteil des Oberlandesgerichts Hamburg vom 10.4.2003, Aktenzeichen 5 U 97/02.
- [4] Spolková republika Německo. Urteil des Bundesgerichtshofs vom 19.06.1973, Aktenzeichen VI ZR 95/71.

- [5] Spolková republika Německo. Urteil des Amtsgerichts Freiburg vom 24.10.1997, Aktenzeichen 51 C 3570/97.
- [6] Spolková republika Německo. Urteil des Reichsgerichts vom 29.9.1910, Aktenzeichen IV 566/09, RGZ 74/234.

Elektronické prameny, ostatní

- [1] Beck'scher Online-Kommentar, [online]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.
- [2] Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 141/1950 Sb. [online]. NS RČS 1948-1954, tisk 509. Dostupná z WWW: <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.
- [3] Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/2013 Sb. [online]. PČR, PS 2010-2013, tisk 931/0. Dostupná z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0#prilohy>>.
- [4] Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze [online]. Dostupná z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.
- [5] Münchener Kommentar zum BGB, 6. Auflage 2012, [online]. Dostupné z WWW: <www.beck-online.de>.
- [6] Návrh obč. zák. z roku 2005 a 2007. [online]. Dostupné z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/legislativni-proces/>>.
- [7] Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a další související předpisy, byl zveřejněn 7.11.2014 v Knihovně připravované legislativy na stránkách Vlády ČR. [online]. Dostupné z WWW: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK9QMEL700>>.
- [8] Všeobecná deklarace lidských práv. Dostupná z WWW: <<http://www.un.org/en/documents/udhr/>>.
- [9] VYHNÁNEK, L. K otázce způsobilosti nezletilých k právním úkonům a dosažení zletilosti. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Iuridica, 1999, s. 157-163. [online]. Dostupné z WWW: <<http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/iuridic1/iuridic1-20.pdf>>.

- [10] ZEMAN, M. *Nový občanský zákoník (NOZ) a nezletilí géniové*, [online].
Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-obcansky-zakonik-noz-a-nezletili-geniove-89973.html>>.

Abstrakt

Svéprávnost nezletilých v komparativním pojetí s německou právní úpravou

Předkládaná diplomová práce se zabývá svéprávností nezletilých. Jelikož na věku závisí duševní zralost a psychický vývoj je postupný, musí se každý právní řád vypořádat s otázkou, jak upraví způsobilost vyvolat vlastním jednáním právní následky u jedinců, jež tímto vývinem právě procházejí. Tyto osoby potřebují vyšší míru ochrany a různou intenzitu kontroly či dohledu. Na základě obecného vymezení několika možných teoretických přístupů k dané problematice je rozebráno, jaká konkrétní řešení byla zvolena v České republice a Německu.

Text práce je rozdělen do pěti kapitol. Nejprve je věnována pozornost ucelenému výkladu české právní úpravy. V první kapitole jsou definovány základní pojmy a stručně charakterizována celá systematika úpravy svéprávnosti. Druhá kapitola obsahuje podrobnou analýzu úpravy svéprávnosti nezletilých. Základním hlediskem pro posouzení schopnosti vyvolat vlastním jednáním právní následky je rozumová a volní vyspělost. Obecné kritérium rozumové a volní vyspělosti doplňují zvláštní konstrukce jednání nezletilého se souhlasem zákonného zástupce, provozování obchodního závodu a výkonu závislé práce nezletilým. Pojednáno je také o nabytí plné svéprávnosti před dosažením zletilosti, tj. uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti.

Třetí a čtvrtá kapitola popisují německou právní úpravu. Výchoziskem pro určení způsobilosti právně jednat je více konkrétních věkových hranic, s nimiž je spojen různý rozsah svéprávnosti. Rozhodujícím kritériem je zde právní prospěch. Nezletilý potřebuje zpravidla ke svému jednání souhlas zákonného zástupce – analyzovány jsou jednotlivé podoby, v jakých lze souhlas udělit.

Poslední kapitola je zaměřena na základní srovnání zkoumaných právních úprav. Z komparace vyplývá, že srovnávané přístupy jsou značně rozdílné. To je zapříčiněno zejména tím, že každý právní řád volí jiná východiska a v různé míře klade důraz na hodnoty jako je právní jistota, autonomie vůle a svoboda člověka.

V závěru je české pojetí zhodnoceno jako přirozenější a flexibilnější, jelikož více zohledňuje postupný vývoj jedince a bere na zřetel různost individualit. Německá koncepce svými objektivně nastavenými kritérii přináší vysokou míru právní jistoty, nicméně je shledána za poněkud mechanickou a příliš zobecňující.

Abstract

Legal capacity of minors in comparison with German Law

This thesis focuses on legal capacity of minors. Maturity of a person depends on his or her age and the development of a personality is consecutive, therefore each legal system must deal with a question how to incorporate a capacity of minors (going through this development) to cause legal effects with own acts. These persons need a higher degree of protection and a different intensity of control or surveillance. Based on general description of several theoretical approaches to the issue the solution chosen in the Czech Republic and in Germany is being closely analyzed.

The text of this thesis is divided into five chapters. Firstly, the Czech legislation concerning the issue is being explained. In the first chapter all the basic terms are defined and also the system of legislation regarding legal capacity is shortly outlined. The second chapter includes detailed analysis of legislation concerning legal capacity of minors. The basic criterion for assessment of capacity to cause legal effects with own acts is intellectual and volitional maturity. This criterion is complemented with special cases of a minor acting with consent of his legal representative, operation of business and performance of dependent work. The thesis also mentions acquisition of full legal capacity before reaching the age of majority through marriage or grant.

The third and fourth chapter deals with the German legislation. The criterion for assessment of legal capacity to act is created of particular age limits connected with different extent of granted legal capacity. The decisive criterion is legal benefit. As a rule, a minor usually needs consent of a legal representative with his or her acts – particular ways in which the consent may be granted are examined closely.

The last chapter focuses on basic comparison of analyzed legislations. Based on this comparison we can see that the difference in approaches is striking. This is a result of each legal system opting for different approaches and putting an emphasis on different degree of values as legal certainty, autonomy of will and freedom of a person.

At the end of this thesis the Czech approach is being assessed as more natural and flexible as it substantively takes into account the consecutive development of a person and his or her particularities. The German conception brings a high degree of legal certainty due to objectively set up criteria, however it is being evaluated as mechanical and too general.

Klíčová slova

svéprávnost
nezletilí
srovnání

Key words

legal capacity
minors
comparison